
Derleme
Review Article / Übersichtartikel

KAZDAĞLARINDA BİR TAHTACI KÖYÜ DOYRAN: RİTÜEL VE İNANÇ PRATİKLERİ

Doyran a Tahtacı Village in the Kaz Mountains: Ritual and Belief Practices

Doyran, ein Tahtacı-Dorf im Gänsegebirge (Kazdağları) – Ritual- und Glaubenspraktiken

Ahu Zeynep DUMAN *

Hasan TAŞÇİNTEN **

ÖZ

Tahtacı Alevileri günümüzde Akdeniz, Ege ve Marmara bölgelerinde dağınık halde yaşamaktadır. Uzun yıllar ağaç işçiliğiyle uğraştıkları için “Tahtacı” olarak adlandırılan bu Alevi zümre, diğer Alevi toplulukları gibi ocak merkezli bir yapılanma gösterir. Tahtacı Alevileri Yanyatur ve Hacı Emirli olmak üzere iki ocağa bağlıdır. Yanyatur Ocağı’nın merkezi İzmir Narlıdere, Hacı Emirli Ocağı’nın merkezi Aydın Kızılcapınar köyüdür. Bu iki ocak içerisinde en fazla talibe sahip olan Yanyatur Ocağı’dır. Çalışma alanımız olan Balıkesir Edremit’e bağlı Doyran köyü ve Kazdağlarındaki Tahtacı yerleşim birimlerinde Yanyatur Ocağı’na bağlı dede ve talip toplulukları yaşamaktadır. Sözlü tarihe göre Tahtacı Alevileri eski adı İda Dağı olan Kazdağlarına Fatih Sultan Mehmet’in davetiyle gelmiştir. Fatih Sultan Mehmet İstanbul’u almak ve Midilli’de çıkan isyanları bastırmak amacıyla kullanacağı gemilerin kerestelerini biçtirmek için Toros

* M.A., Aydın/Türkiye. ahuzeynepduman@gmail.com.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2739-7410>

** Balıkesir/Edremit/Altınoluk Necmi Şahin İlkokulu Sınıf Öğretmeni.

Dağlarındaki Tahtacı Alevilerini bölgeye iskân ettirmiştir. 16. yüzyılda bölgeye iskân edilen Tahtacı Alevileri, günümüzde de Kazdağlarında yaşamaktadırlar. 1950'lili yıllara kadar ağaç işçiliği ile hayatlarını sürdüren topluluk üyeleri son elli yılda büyük oranda orman işçiliğini bırakarak farklı mesleklerle hayatlarını sürdürmektedirler.

Tahtacı Alevi topluluklar, kapalı toplum özelliğini en güçlü muhafaza eden Alevi zümrelere dendir. Kazdağlarında yaşayan Tahtacı toplulukları inanç ve ritüel dünyaları bağlamında kapalı toplum olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Çalışmamıza konu olan Doyran köyünde de geleneksel Tahtacı kültürüne ait inanç ve pratikler yaşatılmakta ve genç kuşaklara aktarılmaktadır. Makalede sunduğumuz veriler, Doyran köyü örneğinde Geleneksel Tahtacı Alevi kültürüne ait önemli bir birikimi gözler önüne sermektedir. Doyran köyü özelinde toplanan veriler kendisi de Doyran köylü olan Hasan Taşçinten tarafından uzun yıllar alan derleme çalışmaları ile elde edilmiştir. Çalışmamızda Hasan Taşçinten'in topladığı derleme verilerinin ritüel ve inanç pratikleri ile ilgili olanları tasnif edilmiş, yorum ve analizlerle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tahtacı, Alevi, Türkmen, Kazdağları, Doyran köyü.

ABSTRACT

Today, Tahtacı Alevi live scattered in the Mediterranean, Aegean and Marmara regions. This Alevi group, called “Tahtacı” due to their occupation of woodworking, shows an *ocak*/hearth centred structure like other Alevi communities. Tahtacı Alevi belong to the Yanyatır and Hacı Emirli *ocaks*/hearths. The Yanyatır *ocak*/hearth, that has more members, is based in Narlidere, İzmir, and the Hacı Emirli *ocak*/hearth in the village of Kızılcapınar, Aydın. *Dede* and *talip* communities belonging to the Yanyatır *ocak*/hearth live in Doryan village, located in Balıkesir Erdemir, and Tahtacı settlements in the Kaz Mountains. According to oral history, Tahtacı Alevi came on Mehmed the Conqueror’s invitation to the Kaz Mountains, in ancient times known as Mountain Ida. Mehmed the Conqueror resettled Tahtacı Alevi, that were living in the Taurus Mountains, in this region to build ships that he’ll use to conquer İstanbul and stop rebellions on Lesbos. Tahtacı Alevi, who were resettled in the region in the 16th century, still live in the Kaz Mountains. The community members, whose occupation was woodworking until 1950s, have been working in different professions in the last fifty years, largely leaving woodworking.

Tahtacı Alevi communities are one of the most closed Alevi groups. Tahtacı communities, living in the Kaz Mountains, continue to exist as a closed society in the context of belief and ritual sphere. Beliefs and practices of the traditional Tahtacı culture in Doryan village, which is the subject of our paper, are kept alive and passed on the younger generations. The data presented in our paper, reveals an important fund of the traditional Tahtacı Alevi culture on the sample of Doryan village. The data collected in Doryan village is obtained by Hasan Tascinten, inhabitant of Doryan, though many years of his fieldwork. In the paper, we classified, commented and analysed the data in question related to ritual and belief practices.

Keywords: Tahtacı, Alevi, Turkmen, Kaz Mountains, Doryan village.

ZUSAMMENFASSUNG

Tahtacı-Aleviten leben heute verstreut in den Mittelmeer-, Ägäis- und Marmararegionen. Diese alevitische Gruppe, die Tahtacı (Holzfäller) genannt wird, weil sie sich lange Jahre mit der Baumverarbeitung beschäftigt hat, zeigt wie auch die anderen alevitischen Gemeinschaften eine OcaK-zentrierte Struktur auf. Die Tahtacı-Aleviten sind an zwei Ocaks (Geistlichenfamilien) gebunden, das Yanyatır und das HacıEmirli OcaK. Das Zentrum des Yanyatır Ocaks befindet sich in Narlıdere (İzmir) und das des HacıEmirli Ocaks im Dorf Kızılcapınar (Aydın). Zwischen diesen beiden Ocaks besitzt das Yanyatır OcaK die größte Anzahl an Talips (Anhänger). In unserem Arbeitsgebiet, dem Doyran-Dorf, das zum Landkreis Edremit (Provinz Balıkesir) gehört, und den Tahtacı-Siedlungsgebieten im Gänsegebirge, leben Dede- und Talip-Gemeinschaften, die zum Yanyatır OcaK gehören. Den mündlichen Geschichten nach kamen die Tahtacı-Aleviten auf Einladung Sultan Mehmed II. ins Gänsegebirge, dessen alter Name Ida-Gebirge lautet. Sultan Mehmed II. siedelte die Tahtacı-Aleviten aus dem Taurusgebirge in die Region um, damit sie Materialien für die Schiffe anfertigten, die er benötigte, um Istanbul zu erobern und Aufstände auf Lesbos niederzuschlagen. Die im 16. Jahrhundert in die Region umgesiedelten Tahtacı-Aleviten leben auch heute noch im Gänsegebirge. Die Gemeinschaftsmitglieder, die ihren Lebensunterhalt bis in die 1950er Jahre mit der Baumverarbeitung erwirtschafteten, haben diese Arbeit in den letzten 50 Jahren in großem Maße abgelegt und üben mittlerweile verschiedene Berufe aus.

Die Tahtacı-Aleviten gehören zu den alevitischen Gruppen, die die Besonderheit der geschlossenen Gesellschaft am stärksten bewahren. Die im Gänsegebirge lebenden Tahtacı-Gemeinschaften führen ihre Existenz als geschlossene Gesellschaft in Bezug auf ihre Glaubens- und Ritual-Welten fort. Auch im Doyran-Dorf, das das Thema unserer Arbeit ist, werden der Glaube und die Praktiken der traditionellen Tahtacı-Kultur weiter ausgelebt und an die jüngeren Generationen weitergegeben. Die Daten, die wir in unserem Artikel präsentieren, führen wichtige Informationen über die traditionelle Kultur der Tahtacı-Aleviten am Beispiel des Doyran-Dorfs vor Augen. Die im Doyran-Dorf gesammelten Daten wurden durch lange Jahre der Feldforschung von Hasan Taşçinten, selbst Bewohner des Doyran-Dorfes, festgehalten. In unserer Arbeit wurden die von Hasan Taşçinten in Bezug auf Ritual- und Glaubenspraktiken gesammelten Daten klassifiziert sowie durch Kommentare und Analysen ausgewertet.

Schlüsselwörter: Tahtacı, Alevi, Turkmenen, Gänsegebirge, Doyran-Dorf.

Giriş

Tahtacı Alevileri, son yıllara kadar kapalı bir toplum özelliği göstermiştir. Bu durum Tahtacıların özgün kültürlerini korumalarını sağlamış ve bu kültürel birikim kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar gelmiştir. Ritüelik anlamda oldukça zengin olan Tahtacı Alevi kültürü bu özelliğiyle birçok araştırmacının dikkatini çekmiş, Tahtacıların son yıllarda kapılarını araştırmacılara açmasıyla Tahtacılarla ilgili birçok araştırma, derleme ve inceleme yapılmıştır. Bu zümrenin neden “Tahtacı” olarak adlandırıldığı, Tahtacıların kökeni, inanç sistemleri, gelenekleri, görenekleri, inanç sistemleri etrafında kümelenen ve günlük hayat içerisinde devam ettirdikleri ritüeller birçok araştırmacının konusu olmuştur. “Tahtacı” bir meslek adıdır. Tahtacı Alevileri uzun yıllar ağaç işçiliğiyle uğraşmışlar, ağaç işçiliğinin yapılabildiği bölgelerde hayatlarını sürdürmüşlerdir. Zümre bu sebeple “Tahtacı” olarak adlandırılmıştır. Bu konuda araştırmacıların çoğu hemfikiridir.¹ Zümre “Ağaçeri” olarak da adlandırılmaktadır. Bunun sebebi ise; Tahtacıların Ağaçeri adı verilen Türk topluluğunun devamı olduğu görüşüdür.² Tahtacı Alevileri için bir diğer adlandırma ise “Türkmen”dir. Bu adlandırma Ege bölgesinde, özellikle İzmir, Balıkesir ve Çanakkale illerinde kullanılmaktadır. Tahtacı adlandırmasının yerini “Türkmen” adlandırması almıştır. Ege bölgesinde Türkmen tanımı ile Tahtacı Alevileri kastedilmektedir (Ersal, 2016a: 99). Tahtacı Alevi toplulukları yazılı ve sözlü kaynaklardan edinilen bilgilere göre Horasan’dan göç etmişlerdir. Atalarının Horasan’dan, Meşhed, Basra, Bağdat, Semerra ve Musul üzerinden Anadolu’ya gelip Mardin, Maraş ve Adana dolaylarına yerleştiğini söyleyen Tahtacı Alevilerinin anlattığı bu göç yolu güzergâhı birçok Alevi ocağının tarihsel arka planında çizdiği göç yolu ile benzetilmektedir. Ayrıca tarihi vesikalarda bu göçün Anadolu ayağındaki yerleşimlerini desteklemektedir. Tahtacılar, Anadolu’ya geldikten bir süre sonra Akdeniz bölgesinin sahil şeridinden Çanakkale ve Balıkesir’e gelinceye kadar ondan fazla ilde ormanlık alana dağılmışlardır (Ersal, 2016a: 98). Tahtacıların yerleşim yerleri ile ilgili Nilgün Çıblak Coşkun tarafından teferruatlı bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada toplam 160 yerleşim yeri tespit edilmiştir. Buna göre Adana’da 8 (1’i mahalle, 7’si köy); Antalya’da 18 (9’u mahalle, 9’u köy); Aydın’da 17 (5’i mahalle, 12’si köy); Balıkesir’de 13 (2’si mahalle, 11’köy); Burdur’da 2 (1’i mahalle, 1’i köy); Çanakkale’de 20 (12’si mahalle, 8’i köy); Denizli’de 5 (3’ü mahalle, 2’si köy); Gaziantep’te 1 (köy); Isparta’da 3 (3’ü de mahalle); İzmir’de 23 (11’i mahalle, 12’si köy); Manisa’da 12 (2’si mahalle, 10’u köy); Mersin’de 29 (17’si mahalle, 12’si köy) ve son olarak da Muğla’da 9 (3’ü mahalle, 6’sı köy) yerleşim birimi tespit edilmiştir (Çıblak Coşkun, 2013: 44). Bu bilgilerden yola çıkarak Tahtacıların Akdeniz, Ege ve

Marmara bölgelerinde dağınık bir halde yaşadıklarını söyleyebiliriz. Çıblak yapmış olduğu bu çalışmada Tahtacı yerleşim birimlerinden biri olarak bizim çalışma alanımız olan Doyran köyünü de listelemiştir (Çıblak Coşkun, 2013: 49). Doyran köyü Balıkesir Edremit'e bağlıdır. Tahtacı Alevi toplulukları, diğer Alevi topluluklar gibi ocak³ merkezli bir inanç yapılanması göstermektedir. Tahtacı Türkmenleri, Tahtacı Alevi Ocaklarının iki karizmatik şahsiyeti Durhasan Dede ve İbrahim Sâni önderliğinde Horasan'dan Anadolu'ya gelirler. Talip topluluğu ile birlikte Anadolu'ya gelen ocak pirllerinden Durhasan Dede, Adana Ceyhan Durhasan köyüne yerleşir. Durhasan Dede, Yanyatır Ocağı'nın karizmatik önderi ve piri'dir. İbrahim Sâni de Horasan'dan Anadolu'ya göç edince bir süre Maraş civarında talip topluluğu ile yaşamını sürdürdükten sonra Gaziantep İslahiye Kabaklar köyüne yerleşir. İbrahim Sâni'nin piriğinde kurulan Tahtacı Alevi ocağı ise Hacı Emirli Ocağı'dır (Ersal, 2016a: 98). Ocak merkezleri daha sonra Ege bölgesine göç etmişlerdir. Bu göçün sebebi sözlü tarihe göre Adana Derebeyi Hızır paşa ile Tahtacı oymakları arasında çıkan çatışmalardır. Yanyatır Ocağı'nın piri Durhasan Dede vefat edince Adana Derebeyi Hızır Paşa, hanımını almak ister. Aşiret buna razı olmayınca Hızır Paşa ile Tahtacı oymakları arasında çatışmalar çıkar. Bu çatışmalardan daha fazla zarar görmek istemeyen Tahtacı aşiretleri Akdeniz ve Ege bölgesine dağılır. Talip topluluğunun bir bölümü de Mürşidleri ile birlikte İzmir Narlıdere'ye yerleşirler. Yanyatır Ocağı'nın Durhasan köyünden sonraki merkezi bu göç hareketi ile İzmir Narlıdere olur. Hacı Emirli Ocağı'nın mürşidi İbrahim Sâni vefat edince ocağa bağlı dede ailesi ve talip topluluğu Akdeniz ve Ege bölgesine göç ederler. Mürşid ailesi ise Aydın Reşadiye ve Germencik Kızılcapınar köyüne göç eder. Bu göç ile birlikte Hacı Emirli Ocağı'nın merkezi zamanla Aydın ili Kızılcapınar köyü olur (Ersal, 2016a: 98-99). Kazdağı Alevi toplulukları da Yanyatır Ocağı'na bağlıdır. Tahtacı Alevilerinin Kazdağlarına ne zaman geldikleri konusunda farklı görüşler vardır. Bunlardan en yaygın olanı Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u almak ve Midilli'de çıkan isyanları bastırmak için kullanacağı gemilerin kerestelerini biçirmek amacıyla Toros Dağlarındaki Tahtacı Türkmenlerini eski adı İda Dağı olan Kazdağlarına davet ettiği, iş bitiminde ise Tahtacı Türkmenlerinin yöreyi terk etmeyip buraya yerleştiğidir (Balkanal, 2018; Çil, 2016). O günden bu güne yörede Tahtacılar yaşamlarını sürdürmekte ve ritüel, inanç pratiklerini devam ettirmektedirler. Tahtacıların diğer Alevi zümrelerle ritüelik farklılıkları bulunduğu

3 Bu konuda geniş bilgi için bk. Yaman, 2011; Akın ve Ekici, 2012; Yaman, 2013; Akın, 2014; Ersal, 2016b; Akın ve Yılmaz, 2017; Akın, 2020.

gibi kendi aralarında da farklılıklar görülebilmektedir. Alevi inanç sistemi farklı adlarla kurulu ocaklar merkezli bir yapıya paralel olarak ritüelik anlamda da birçok farklılığı içinde barındırmakta, inanç zümresi tarafından “*yol bir sürek bin bir*” tabiri de ritüelik farklılıkları vurgulamak için kullanılmaktadır. Alevi ocakları İslam’ı aynı bakış açısı ile anlamlandırmasına rağmen birbirinden farklı ad ve içerikli ritüel dünyasına sahiptir. Her ocağın kendi kültürel değerlerini mezcederek oluşturduğu cem ritüelleri vardır. Bazen bir yerleşim biriminde birkaç farklı cem ritüeli icrası yapılabilmektedir (Ersal, 2016b: 486). Ocaklar arası hatta aynı yerleşim birimindeki ritüelik farklılıkları ocakların kendi içindeki ve ocaklar arası hiyerarşi ile açıklamak mümkündür. Ocakların kendi içi ve ocaklar arası bir hiyerarşi ile kurumsallaşmış bir yapısı vardır ve bazı ocaklar kendi içinde bir hiyerarşi ile kurumsal yapısını devam ettirenken bazı ocakların bağlı oldukları ocaklar arası bir hiyerarşisi vardır. “*Talip, rebber, pîr*” ya da “*rebber, pîr, mürşit*” gibi hiyerarşik kodlamalarla kurumsallaşmış bir yapı ritüelleri de etkilemektedir (Ersal, 2019: 107). Biz de bu çalışmada Kazdağlarında bulunan Tahtacı yerleşim yerlerinden biri olan Doyran köyü ritüel ve inanç pratiklerini ele aldık. Çalışmada bulunan bu veriler kendisi de bir Tahtacı olan Hasan Taşçinten tarafından uzun yıllar boyunca etrafında bulunan insanlarla yaptığı mülakatlar ve köyde erkân yürütmüş dedelerin defterlerini incelemesi sonucu elde edilmiştir. Elde edilen bu verilerin bir kısmı ritüel ve inanç pratikleri bağlamında Hasan Taşçinten ile birlikte tasnif edilmiş, yorum ve analizlerle bu makalede sunulmuştur. Doyran köyüne ait bu ritüel ve inanç pratikleri; Cem ritüeli ve ritüel merkezli inanç pratikleri, belirli gün ve takvime göre yapılan ritüeller ve inanç pratikleri ve geçiş dönemi merkezli ritüeller ve inanç pratikleri olarak ayrılmış, köyde bu ritüellerde zâkir⁴ler tarafından icra edilen metinler aktarılmıştır.

1. Cem Ritüeli ve Ritüel Merkezli İnanç Pratikleri

1.1. İkrar Cemi

4 Zâkir; ocak ve yörelere göre âşık, sazandar, güvende(ır), kamber, güyende, İmam Cafer gibi farklı adlandırmalarla da anılır (Ersal, 2019: 22). Çalışma alanımız olan Doyran köyünde zâkir yerine sazandar adlandırması kullanılmaktadır. Köyde yapılan her cem ritüelinde sazandar mutlaka bulunmaktadır. Cemin asıl unsurları arasında yer alan sazandar, cemdeki nefeslerin söylenmesinde ve semahların yapılabilmesi için gerekli olan ezgilerin icra edilmesinde görevlidir. Cemin işleyişini dede kadar sazandar da bilmektedir. Hangi durumlarda hangi nefesleri söyleyeceğine sazandar kendisi karar vermektedir. Bu yönüyle cemler, Tahtacı Türkmenlerinin şiir ve müzikle iç içe olmalarını sağlayan dini bir uygulamadır (Şahin, 2014: 146). Bu konuda geniş bilgi için bk. Şahin, 2014; Ersal, 2019; Akın, 2020.

Doyran köyünde İkrar alma “*Türkmenliğin ilk şartı*” olarak görülmektedir. İkrar alınmadan Türkmenliğe girilmez. İkrarı da sadece anne ve babası Alevi olan kişiler alabilir.

Alevi anne ve babadan dünyaya gelen erkek çocuğuna uygulanan bir inanç pratiği olan İkrar Alma ritüeli, musahiplik üzerine hizmetlerini icra eden Alevi ocaklarında görülmektedir. Ocaklara göre ikrar alma ritüelinde yaş sınırı değişmektedir. Bazı ocaklarda çocuk yaşta ikrar alınırken bazılarında 18 yaşını geçince ya da gerdek öncesi alınır (Ersal, 2016b: 48). Doyran köyünde de uygulamalar bu yöndedir. Erkek çocuklara aklın ermeye başladığı zaman ikrar aldırılır. Kız çocuklarında ise böyle bir uygulama mevcut değildir. Kız çocukları evlendikleri günün akşamına ikrar alabilirler. İnanca göre ikrar almayan kız ve erkek evlenemez. Bu durum Doyran köyünün musahiplik üzerine erkânlarını yürüten Yanyatır Ocağına bağlı olmasından kaynaklanır. Musahiplik üzerine erkânlarını yürüten ocaklarda talip iki kez pir huzurunda ikrar verir. İlk ikrar evlenmeden önce olandır ve bu ikrarın alınmasında iki temel amaç vardır: birinci amaç, evlenecek bireyin evliliğinden olan çocuğun ikrarsız bir babadan dünyaya gelmemesi, ikincisi ise musahip olmak için ilk kapının açılmasıdır. İkrar alma, “*tarikata aşılama*” aşaması olarak kabul edilir. İkrar veren talip bir anlamda musahip olmaya hazırlanır ve verdiği ikrarla ileride musahip olup yola gireceğini de belirtir. Bu ikrar aynı zamanda bir “*bel ikerarı*”dır. Evleninceye kadar erkek bireyin yaptığı bir hatasından, yola yakışmayan tavrından vazgeçerek eline, diline ve beline sahip olacağına söz vermesidir (Ersal, 2016b: 481). Bu inanç çalışma alanımız olan Doyran köyünde de mevcuttur. İkrar alacak olan erkek çocuğu eline, diline ve beline sahip olmak üzere söz verir. Kız çocukları ise ikrarını ancak evlendikleri gece alabilirler. Bu şekilde köyde iki farklı ikrar alma bulunmaktadır. Bunlar; “*Çocuk ikerarı*” ve “*Gelin ikerarı*”dır.

1.1.1. Çocuk İkrarı

Yola girmenin ilk aşaması olarak kabul edilen ikrar alma (boğaz ipleme), dini törenlerin en küçüğüdür. Bu genç bir kızın veya delikanlının çocukluktan olgunluğa geçişini ve tarikata intisabını tespit ve telkin eder. Yaş, en az on beş olmalıdır (Yetişen, 1986: 80). İkrar alma, köyde hayatın önemli aşamalarından biri kabul edilir. Çünkü artık çocukluk çağı geride bırakılacak ve yola girilecektir. İkrar almada çocuğa eline, beline,

5 Bu konuda bilgi için bk. Yetişen, 1986; Ersal, 2016b; Akın, 2020.

6 Bu konuda bk. Yetişen, 1986; Bozkurt (Haz.), 2005.

diline sahip olması için yemin ettirilir. Köyde ikrar alma ritüeli başlamadan önce ilk olarak horoz⁷ (Cebrail) kesilir. Ardından delil uyandırılır ve şemsi dolu hayırlısını alır. Tek sıra dolu döndürülür. Delile niyaz edecekler çağırılır. Anabacı döşek⁸ atar. Çocuk, rehberi ile birlikte kapıya gelir. Rehber, “*Erenler bû katar uzatıyorum*” diye üç kere tekrarladıktan sonra dedenin önüne gelir. “*El ele, el Hakk'e'a, arşa çıkıncaya kadar bu sana teslim*” diyerek çocuğu dedeye teslim eder. Çocuğu teslim alan dede çocuğa nasihat verir. Rehber ile çocuk meydana geçer. Lokma⁹ yenir. Sırasıyla; gölcü, kurbanı ve son olarak delilci hayırlısını alır, ikrar alma töreni sona erer.

1.1.1.1. Sofra Hizmeti

Alevi topluluklar tarafından ritüellerinde yenen yemek kutsal bir anlam kazanarak “*lokma*” adını almıştır. Hatta ritüellerinde yenen diğer yiyecek ve içeceklere de lokma adı verilmektedir. Özelde cem ritüeli için tıglanan kurbanın etinden pişirilmiş yemeğe lokma denir. Alevi inanç sisteminde lokma, lokmanın sunulduğu meydan, yenildiği sofraya da kutsaldır (Ersal ve Görgülü, 2017: 143). Alevi inanç sisteminde lokmaya atfedilen kutsallık inancı Doyran köyünde de mevcuttur. Köyde gerçekleştirilen her cem ritüelinde yapılan lokma, ceme kutsallık katmaktadır. Lokma; meydana geçmeyi ve “Cebrail” adı verilen horozun yenilmesi anlamına gelir. Köyde lokma “Hak için yapılır” ve toplum hayatında önemli kabul edilen bütün törenlerde (gençler askere giderken, askerden döndüklerinde, kız kaçırma olaylarında, düşkünlükten kurtulmak için, ocak kazma, baş yülüme, ikrar verme, musahip cemlerinde) yapılmaktadır. Köydeki inanca göre cem ritüellerinde gerçekleştirilen lokma hizmeti kutsaldır ve bu hizmeti gerçekleştirmek şarttır. Yaptığımız saha çalışması sonucunda Doyran köyünde cem ritüellerinin hepsinde bu hizmetin gerçekleştirildiğini tespit ettik. İkrar Alma başlığı altında açıklayacağımız bu hizmet ayrıca diğer ritüeller içerisinde açıklanmayacak, diğer cem ritüellerinde sadece hizmet ismi olarak geçecektir.

7 Cebrail dört büyük melekten vahiy getirmekle görevli olarak bilinen meleğe verilen isimdir. Alevi inanç sisteminde Cebrail kesilmesine farklı anlamlar yüklenmiştir. Cebrail, iki ayaklı kurbanı (horoz veya tavuk) verilen isim olmuştur. Musahip kurbanı müminin miracı olarak kabul edilir. Miraç hadisesinde Hz. Muhammed’e rehberlik eden Cebrail’dir. Bu sebeple Alevi ritüellerinde Cebrail adına bir kurban sunulur (Ersal, 2011: 1093). Bu konuda geniş bilgi için bk. Yetişen, 1986; Bozkurt (Haz.), 2005; Ersal, 2016b; Ersal ve Görgülü, 2017.

8 Döşek, dedenin huzuruna serilen şilte, minder, battaniye, örtüye verilen isimdir. Tahtacı Alevilerinde döşek denirken, bazı yörelerde post, kilim gibi adlar verilir. Döşek, kutsal kabul edilir. Bu konuda geniş bilgi için bk. Ersal, 2011; Ersal, 2016b; Akın, 2020.

9 Bu konuda bk. Ersal ve Görgülü, 2017; Akın, 2020.

Köyde, lokma sahibi kurbanı kesmek için cemaati toplar. Bu cemaat; dede, delilci, şemsi ve kurbancıdan oluşur. Lokma sahibine dolu hayırlısı verilir. Şemsi üç sıra dolu dağıtır. Ardından kurbancıya bir dolu verir, kurbancı kurbanı kesmeye gider. Kurbancı kurbanı ateşe koyduktan sonra gelir, “Dede *hâ hayır himmet eyle*” der. Böylece ilk hizmet biter. Akşamına delil uyandırılarak lokma başlar. Lokma sahibi dolu hayırlısı alır. Şemsi üç sıra dolu dağıtır. Arkasından sazandar üç nefes söyler. Nefeslerin ardından lokma sahibinin belirlediği üç yakını semah oynar¹⁰. Semahtan sonra rehber bacısı, eğer o yoksa anabacı döşek getirir. Döşegi getiren görevli üç kere “*Erenler hâ döşek geliyor*” diye seslenir. Döşegi atar, hayırlısını alır, sol köşeye oturur. Sonra lokma sahibi ve eşi, varsa musahibi, onların ardından evlenmemiş erkek çocukları (aynı sülaleden olan diğer çocuklar da katılabilir) meydana geçer. Lokma sahibi dedeye, delilciye ve döşek atana “*Hakallah*” adı altında gönlünden geçirdiği kadar para verir. Bu sırada meydana geçen herkes döşegın etrafında bekler. Dede döşek hayırlısını verir ve döşek anabacı tarafından kaldırılır. Gölcü bir bardak su ve sahanla meydana gelip, üç sefer “*Ya Allah ya Muhammed ya Ali*” diyerek delile su damlatır. Dedenin eline döktüğü suyla görevini bitirip hayırlısını alır ve çıkar. Geldikleri sıra ile meydana geçenler dedenin önünde niyaz edip dışarı çıkarlar. Lokma gelirken kurbancı sofrayı atmadan önce “*Evvel Allah diyelim, kadim Allah diyelim, gelen Ali sofrası, yiyen gazilere Şah diyelim, Şah versin biz yiyeelim*” der, sofrayı atar. Yemekler yenir, sofraya hayırlısı verilir, sofraya kalkar. Arkasından gölcü tekrar bir bardak su, bir süpürge ve bir tabak ile gelir. Önce üç sefer süpürgeyi yere sürer. Arkasından üç sefer delile su döker. Son olarak dedenin ve cemaatten isteyenlerin eline su döker. Hayırlısını alıp çıkar. Kurbancı gelir, hayırlısını alır, onlar darda dururken delilciye hayırlısı verilir ve lokma biter. Lokmalarda kesilen horoz ise “*Arş-ı âlâda Cebrail’in sürüsüne*”, koç ise “*Şah İsmail’in sürüsüne*”, dana ise “*Arafat’ta Hacı Bektaş’ın sürüsüne karışın*” denir. Köyde yapılan lokmaya bekâr kişiler, lokma cem ritüeli dışında yapılmışsa katılabilir. Yoksa katılamazlar. Musahip/Tercimen Cemi gibi görev alınan cemlerde yenilen lokmaya musahip olacak kişiler, cem hizmetlileri ve cemaatten başka kimse giremez. Köyde lokmada üç nefes söylenir, ardından üç semah oynanır. Lokmada söylenen bu nefesler dışarı nefesidir. Sazandar tarafından ilk iki nefes icra edilirken, cemaat sazandarı dinler. Sazandar üçüncü nefese geçtiğinde ise cemaat dizlerini kırıp üzerine oturur. Bu oturma şekli sadece üçüncü nefeste yapılır.

Birinci nefes;

10 Yöresel ağzılarda “zamah, samah, semah” ve Tahtacı Alevilerinde “oyun” olarak adlandırılan ritüel, Alevi-Bektaşilerinin cem ritüelindeki on iki hizmetinden biri olan ibadet biçimidir (Ersal ve Kılıç,2018:3). Bu konuda bk. Ersal, 2016b; Akın, 2020.

Gelin erenler gelin ne diyelim,
Rızanız varsa şu lokmadan yiyelim,
On iki ayın birinde tercüman verelim,
O tercümanı vermeyen sofu değildir.

Ali'm sırlar içinde biridi,
Sofu kardeşlerin eksliğini görürdü,
Ya gözüyle gördüğünü eteğiyle örterdi,
Gözüyle gördüğünü örtmeyen sofu değildir.

Ali'm sırlar içinde su gibi akardı,
Sofu kardeşlerine sıkınan bakardı,
Girer içeriye delili yakardı,
O delili görmeyen sofu değildir.

İşte geldi Ali'min tercüman koyunu meledi,
İçeride cemaat onun sesini dinledi,
Vardı koyun delile niyaz eyledi,
O koyunu görmeyen sofu değildir.

Eydür Şah Hatayı'm Ali'm de geldi,
İçerde cemaat onun darına durdu,
Şemsi baba sağına soluna dolular verdi,

O doludan içmeyen sofu değildir. Sazandar bu nefesin ardından ikinci nefese geçer, cemaat nefesleri dinlemeye devam eder.

İkinci nefes;
Erenler mezhebin nesini sorarsın,
Biz Muhammed Ali diyenlerdeniz,
Gözlüye gizli yok sen ne ararsın,
Biz Muhammed Ali diyenlerdeniz.

Eğnimize kırmızılar giyeriz,
Halimizce her manadan duyarız,
Katarda İmam Cafer'e uyarız,

Biz Muhammed Ali diyenlerdeniz.

Her kimin çırağını yaksa Hak yakar,
Mümin olan kulları katar çeker,
Bizim aslımız On İki İmamlar'a çıkar,
Biz Muhammed Ali diyenlerdeniz.

Baharda açılır gonca gülümüz,
Bizim o dergâha gider yolumuz,
On İki İmam ismi okur dilimiz,
Biz Muhammed Ali diyenlerdeniz.

Eydür Şah Hatayı'm Muhammed Ali,
Onlardan öğrendik erkânın yolu,
Ali Muhammed'dir Muhammed Ali,

Biz Muhammed Ali diyenlerdeniz. Sazandar ikinci nefesi bitirip üçüncü nefese geçtiğinde cemaat dizlerinin üstüne oturur.

Üçüncü nefes;
Atası oğlunu verdi hocaya,
Elif be demeden geçti heceye,
Bin bir kurban verdiler o bir geceye,
Haktan imam olan İmam Hüseyin.

İmam Hüseyin'in kibleye karşı odası,
İçinde okunur İsmi Azam duası,
Yemen'den öte gelirdi gıdası,
Haktan imam olan İmam Hüseyin.

İmam Hüseyin'in kibleye karşı çardağı,
Üstünde dönerdi gövel ördeği,
Lanet Yezit kaldırıp içti bardağı,
Dedem bir su deyip giden İmam Hüseyin.
Hüseyin'i götürdüler darağacına asmaya,
Yezitler yetiştirdi kelle kesmeye,
Yok mu Ali oğullarından Mürvet basmaya,

Davası mahşere kalan İmam Hüseyin.

Eydür Şah Hatayı'm ellerim bağlı,
Yezidin elinden ciğerim dağlı,
Atası Muhammed Ali'nin oğlu,

Davası mahşere kalan İmam Hüseyin. Sazandar üçüncü nefesi bitirdikten sonra dede ya da sazandar “Şablar gelsin!” der, semah dönecek olan ilk çift gelir. Semah dönecek ilk çifte “Şab” denir. Sazandar ilk semahın nefesini icraya başlar.

Bu dünyada benim gönül verdiğim,
Birisi Muhammed birisi Ali,
Adına şanına kurban olduğum,
Birisi Muhammed birisi Ali.

Ali söyler Hızır yazar ayeti,
Elinde Zülfıkar zehirden katı,
Aşıkare Ali'nin kerameti,
Birisi Muhammed birisi Ali.

Ab-ı hayat çeşmelerini açtıran,
Dalga vurup dalgaları coşturan,
Dolu Kevserleri bize içtiren,
Birisi Muhammed birisi Ali.

Can bülbülü gezer ten kafesinde,
Ali'nin sırrın söyler nefesinde,
Dünya kurulurken oturur posta,
Birisi Muhammed birisi Ali.

Şah Hatayı'm bu nefesi saklayan,
Evliyanın gizli sırrın saklayan,
Sırat köprüsünün başını bekleyen,

Birisi Muhammed birisi Ali. Sazandar ikinci nefese başladığında semah dönmeye ikinci bir çift gelir. Bu nefes;

Bir kuş olsam Ali'yi sırda görsem,
İnsem postuna yüzümü sürsem,
Özü ölü bir sofu bulsam, yolumu sürsem,
Ali'nin postuna oturan sofudan haber ver bana.

Arşta Cebrail sesi duydum, arşı boyladım,
İndim Murtaza'nın döşeğine niyaz eyledim,
Ali'm hangi yola gitti diye izini izledim,
Ali'min izini izleyen sofudan haber ver bana.

Ali'm Murtaza'nın döşeğine düştü,
Seksen bin evliya başına üşüştü,
Ali'm hırsa geldi ne bu iş dedi,
Ali'min hırsını yenen sofudan haber ver bana.

Hey dost Murtaza tercimeni pişirdi,
Sofu kardeşlerin kursağına düşürdü,
Ali'm bir lokmasını aldı, sırra çekildi,
Ali'min sırrına eren sofudan haber ver bana.

Güzel şah Hatayi'm kuş gibi uçalım,
Biz bu yollardan çay gibi akalım,
Geçelim biz mahalline varalım gelelim,

Gelin erenler bu yollara boyun eğelim. İkinci semah da dönüldükten sonra sazandar "Şahlar gelsin!" der. İlk semahı dönenler gelir, bu nefesle üçüncü semahı dönerler. Böylece lokma sona erer.

Üçüncü nefes;
İmam Ali derler benim atama,
Yanyatır derler benim öteme,
Bülbül derler bu yolda ötene,
Ötme bülbül dillerin kalır sonra.

Bülbül olsam girsem kafese,
Zikirler etsem erenler, yolumu sürsem,

Evvel ecel gelse ben de ölsem,
Benim cenazemi kaldırabilir misin sofum?

İkrarlı bir sofuysan gelinci yanıma,
Kandil temizse durunca darıma,
Koyuverin suyunu gelsin gölüme,
Gölünde ördekler yüzmez oldu.

İşte geldi Ali'nin oğlu,
Yerden göğe direk verildi,
Evliya kalmayıp oraya derildi,
O taksimi yapalım, bölelim deyince.

Güzel Şah Hatayı'm evliyanın adı,
Ne lezzet verildi rüyanın tadı,
Cennette biterdi bülbülün dalı,

Dalına bülbüller konmaz oldu. Sazandarın lokmada söylediği nefesler, hangi nefesi bildiğine göre değişir. Biz köyde sazandarlar tarafından icra edilen ve lokma ile ilgili olan nefesleri makalemizde sunduk.

1.1.2. Gelin İkrarı

Bu tören altı bacı ve altı erkekle yapılır. Tören başlamadan önce ilk olarak delil uyandırılır. Gelin ikrarında, çocuk ikrarında mevcut olan benzer ritüeller uygulanmasına rağmen bazı farklılıklar da vardır. Örneğin; gelini meydana rehber değil anabacı getirir. Öncelikle anabacı meydana döşek atar ve dışarı çıkarak yeni gelini boynuna attığı “*salaketen*” adı verilen gelin keteninden tutarak kapıya niyaz ettirir. Sonra anabacı, üç kere “*Erenler hâ katar uzatıyorum*” der ve gelinle birlikte dedenin önüne gelirler. Anabacı burada “*El ele, el Hakk’a, arşa çıkıncaya kadar bu sana teslim*” deyip gelini dedeye teslim eder. Dede gelinin salaketenini alır, beline üç kez dolarken “*Destur iman, destur Şah Salman-ı pak*” der. Ardından dede, geline nasihatte bulunur. “*Gov govlama, din dinleme. Büyüğünü say, küçüğünü sen. Dıymadığını duydum, görmediğini gördüm deme. Yaktığını kaldır, döktüğünü doldur. Eline, diline, beline sahip olacağına Hakk’ın ve halkın huzurunda söz veriyor musun? Bu sözüme hak veriyorsan öp elimi*” diye üç sefer sorar ve her seferinde elini öptürür. Bu nasihatlerden sonra gelin dışarı çıkar, eşini elinden tutarak getirir ve dedenin önünde beraber diz çökerler. Dede burada “*Türkmenlik*

nikâhı” kıyarken ikisine birden üç kere aynı soruyu sorar: “*Kanı kandan, teni tenden, eski âdet, gönül sultan, Hakk’ın ve halkın huzurunda birbirinizi eş olarak kabul ettiniz mi?*”. Yeni evli çift kabul ettikten sonra dede yeni evli çifti niyazlaştırır ve onları meydana geçirir. Yeni evli çift odada bulunan altı bacı ve altı erkeğin en sonuna oturur. Dede, altı bacı, altı erkek ve gelin ile damadın da dâhil olduğu bir halka oluşturulur. Bu halkada bir erkek bir bacı şeklinde otururlar. Dede ikrar almada kullanılmak üzere getirilen üzümlerin içinden bir avuç alır, yanındakine “*tek mi çift mi?*” diye sorar. Yanındaki kişi dedeye cevap olarak “*çift ola bana gele*” der ve üzümü alır. O da yanındakine aynı soruyu sorar ve üzümler bu şekilde paylaşılır. Halkada bulunan erkek ve bacı herkes avucundaki üzümünden biraz yanındakine verir, biraz kendisine ayırır. Bu şekilde üzüm halkada bulunan herkese pay edilmiş olur. Üzümler paylaşıldıktan sonra halkada bulunan erkekler “*Erenler bu bağ dikiyorum*” derler ve avuçlarındaki üzümleri yere koyup dikiyormuş gibi yaparlar. Bunun ardından halkadaki erkekler “*Erenler bu bağ bozuyorum*” derler ve yerdeki üzümleri toplarlar. Erkekler bunu bitirdikten sonra aynı uygulamayı bacılar yapar. Bu uygulama bağ bozumunu temsil etmektedir ve bu şekilde üzüm dağıtmak ve yemek sadece gelin ikrarında yapılır. Çocuk ikrarında böyle bir uygulama yoktur.

Doyran köyünde tarihsel süreçte geleneksel ritüellerde İkrar Cemi’nde sazandar tarafından nefesler icra edilirken günümüzde İkrar Cemi’nde bu hizmet yapılmamaktadır. Biz yaptığımız saha çalışmasında önceden İkrar Cemi ritüelinde sazandar tarafından icra edilen nefesleri derledik.

---1---

Dereyim dersin erenler derilmez,
Rızasız hakiyete girilmez,
Ali’den kalmış imza sürülmez,
İmza süren sofu gelsin buraya.

Gelin erenler ikrar verelim,
Rızayınan hakiyete girelim,
Ali’den kalan imzayı sürelim,
İmza süren sofu gelsin buraya.

Gelin erenler hakiyet gölüne,
İkrar verip katarı çekene,

Ali'den kalan imzayı sürene,
İmza süren sofı gelsin buraya.

Gelin erenler gelin ağlaman,
Kendinden büyüğe sohbet eylemen,
İkrarsız olanlara bel bağlaman,
İkrar veren sofı gelsin buraya.

Eydür Şah Hatayı'm hani yan yana,
İkrar verip de katarı çekene,
Oturup dergâhta devran sürene,
Devran süren sofı gelsin buraya.

---2---

Katar katar olmuş develer,
Gördüm koyun kuzuya meler,
Rızayla ikrar vermiş onu arar,
İkrar veren sofı gelsin buraya.

Dört deveyi bir katara yederler,
Evveli ikrarı çocuğa verdirdiler,
İkrarlı sofular hakiyete girdiler,
İkrar veren sofı gelsin buraya.

Bu yollar bize ezelden kuruldu,
Oturmuş anası başını tarardı,
Peyman olup ikrarlı sofı arardı,
İkrar veren sofı gelsin buraya.

Bu yollar erenler inceden ince,
Sofuları gelirdi hakiyeti görünce,
İkrarlı sofular hakiyete girince,
İkrar veren sofı gelsin buraya.

Eydür Şah Hatayı'm ikrarı verdiler,
Bu yollar Ali'den kaldı erenler,

İkrarlı sofular hakiyete gelenler,
İkrar veren sofu gelsin buraya.

---3---

Var hey ikrarına durmaz yalancı,
Yolunu koyup da male salancı,
Çalar seni erenlerin kılınca,
Ben seni verdiğin ikrara saldım.

Uğrun uğrun yanımızdan geçersin,
Hakk'ın kelâmını neden kesersin,
Verdiğin ikrarı neden basarsın,
Ben seni verdiğin ikrara saldım.

Beri tut kulağını dinle bu sesi,
Dosttan ayrılmıştır bugündür yası,
Cana karim olsun ikrarın asi,
Ben seni verdiğin ikrara saldım.

Fatma Ana oturur muhkem yurduna,
Yüzün gören yanmaz tamu oduna,
İmamda okunan hutbe adına,
Ben seni verdiğin ikrara saldım.

Eydür Şah Hatayı'm söyledi yaman,
Azrail duyarsa hiç vermez aman,
Yardımcın olmazsa On İki İmam,
Ben seni verdiğin ikrara saldım.

---4---

Şu dünyada rezil müteyinler,
Yeri göğü nizan âlemi tutanlar,
Lanet olsun ikrarı yutanlar,
Bir ikrarında duranlar sizi gözlerim.
Ya Ali şu dünyada ne çok ömürler verdin,
Yerden yedi kat Cebrail kanadıyla ördün,

İkrarla imanla kolayını buldun,
Bir ikrarında duranlar sizi gözlerim.

Yetmiş bin sene evveli bir delil yaktım,
Çıktım Hakk'ın katına baktım,
Kimi Hakk'ın katına geçmiş, kimi geçeyim diyor,
Kimi bozulmuş, kimi bozuluyorum diyor.

Bir ikrarsıza ne hoş baktılar,
İmanla gelen ikrarı geri kaktılar,
Cenneti cehennemi ikrarla hak ettiler,
Cenneti cehennemi gezenler bilir ikrarın kıymetini.

Güzel Şah Hatayı'm ikrar suda,
İkrarla imanın verildiği yer arda,
İman dediğin bir nurda,
Bir ikrarında duranlar sizi gözlerim.

---5---

Dereyim dersin erenler derilmez,
Rızasız hakikate girilmez,
Ya Ali'den kalmış imza sürülmez,
İmza süren sofu gelsin buraya.

Gelin erenler ikrar verelim,
Rızayla hakiyete girelim,
Ya Ali'den kalmış imzayı sürelim,
İmza süren sofu gelsin buraya.

Gelin erenler hakiyetin gölüne,
İkrar verip katar çekene,
Ya Ali'den kalmış imzayı sürene,
İmzayı süren sofu gelsin buraya.

Gelin erenler ağlama,
Kendinden büyüğe sohbet eyleme,

İkrarsız sofulara bel bağlama,
İkrarını veren sofu gelsin buraya.

Güzel Şah Hatayî'm hani yan yana,
İkrar verip katar çekene,
Oturup imza sürene,
İmza süren sofu gelsin buraya.

---6---

Götürdüler seni küçücükten yıkamaya,
Derini yüzüp kökünden sökmeye,
İmansızlar çalışır ikrar yutmaya,
Bir ikrarında duranlar sizi beklerim şu dünyada.

Hesap ettiler yedi iklim dört köşeyi,
Yer altında temel attılar sarı danayı,
İkrara bağladılar onun özünü,
Bir ikrarı beklerim şu dünyada.

Sarı dana dikildi yıkılmaz,
Hakk'ın yanında ikrar yutulmaz,
Hak mıdır erenler Cuma günü saban sapı tutulmaz,
Bir ikrarla verdiler öküzü dünyaya.

Evveli yer, gök, nizam âlem su iken,
İkrarla iman var iken,
İkrar ile iman Şah İsmail'e teslim kılınırken,
Şah İsmail'i beklerim şu dünyada.

Güzel Şah Hatayî'm Hasan, Hüseyin gaziler,
İkrar okundukça yüreğim sızılar,
Şah İsmail'in üstünde hazır koyun, kuzular,
Şah İsmail'i beklerim şu dünyada.

---7---

Yürü bre İmam Ali'nin kulları,

Hile ile sürmeyelim bu yolları,
Verdiğimiz ikrardan dönmeyelim geri,
Vebali çöktür, biz neyleyelim.

Tepelerden uçar da yükselkeler konarsın,
Engine inmeye arlar edersin,
Verdiğimiz ikrardan geri dönmeyelim,
Vebali çöktür, biz neyleyelim.

Size bir hayır öğüt versem küser kalkarsınız,
Ya şer öğüt bulunca güler oynarsınız,
Ustayım diye alır satarsınız,
Vebali çöktür, biz neyleyelim.

Rehber kapıları bir büyük kapıdır,
Onlara türap olmak taliplerin hakkıdır,
Gelmiş mürşitler talipleri okutur,
Vebali çöktür, biz neyleyelim.

Güzel Şah Hatayı'm dinlen erenler ne demek,
Rızasız lokma yemek haram demek,
Bizim boynumuzun borcu size söylemek,
Vebali çöktür, biz neyleyelim.

---8---

Yer altında bir sarı öküz,
Bin on dört yaşındadır yaşında,
Dinlen erenler şu öküzün zorunu,
Horasan başındadır başında.

Sarı öküzün alnı sakar,
Irgalanırsa dünyayı yıkar,
Bir sarı sinekte peş çeker,
Sarı sinekte peşindedir peşinde.
Sarı öküzün budu dardır,
Bin üç yüz boynuzu vardır,

Onunda yarısı Mısır'a şardır,
Onunda yarısı dışındadır dışında.

Yönünü dönmüş Hakk'a,
Kuyruğunu atmış Yemen'e,
Ortasına almış Kâbe'yi,
Horasan başındadır başında.

Güzel Şah Hatayı'm kendi erkânım,
Varsam gerçeklere bildirsem seni,
Tutsam boynuzundan çifte koşsam seni,
Onun da eşi peşindedir peşinde.

---9---

Aslan Ali'm geldi durdu,
Evvela ikrarı buldu,
İkrarla bu yolu kurdu,
Gelin erenler ikrarın darına duralım.

Aslan Ali'm gene geldi durdu,
Evveli ikrarı çocuğa verdi,
Fatma Ana ile bu yolu kurdu,
Gelin erenler ikrarın darına duralım.

Aslan Ali'm arşa uçtu,
Arşta ikrara kavuştu,
İkrarla hakiyeti açtı,
Gelin erenler ikrarın darına duralım.

Aslan Ali'm havadan geçti,
Fatma Ana onun döşegine düştü,
İkrar lokması geldi burada pişti,
Gelin erenler ikrarın darına duralım.

Güzelsin Şah Hatayı'm diyelim inelim,
Şah-ı Merdan'a niyaz edelim,

Şah-ı Merdan'ın sağında piri görelim,
Gelin erenler ikrarın darına duralım.

1.2. Musahip Kurbanı (Tercimen) Cemi

Doyran köyünde Musahip Kurbanı Cemi “*tercimen*” olarak adlandırılır. Köyde musahiplik (tercimen) iki evli çiftin ahiret gününe kadar birbirleriyle kardeş kalması anlamına gelir. Bu kişiler birbirlerine “*abretlik*” diye hitap ederler. Musahip Kurbanı Cemi ile ahretlik olan kişiler, birinci dereceden akraba sayılırlar. Dini ve sosyal hayatta önemli bir rolü bulunan bu kardeşlik, ölünceye kadar devam ettiği için “ahiret kardeşliği, yol kardeşliği” şeklinde de adlandırılmıştır (Çıblak Coşkun, 2019: 55). Alevi anne ve babadan doğan bir bireyin yola giriş cemi, Musahip Kurbanı Cemidir. Musahiplik hem inanç halkasına hem de inançsal hiyerarşiye girişi simgeler. Musahipliğin temelinde iki evli ailenin birbirine kardeş olması yatmaktadır. Yol kardeşliğinin sorumlulukları, bel kardeşlerinin birbirlerine karşı olan sorumluluklarından daha fazladır. Musahipliler birbirine eş olmaktadır. Artık sen, ben değil biz olmuşlardır ve birbirlerinin yaptıkları bütün işlerden sorumludurlar. Birinin işlediği suç için diğeri de ceza alır.¹¹ (Ersal, 2016b: 379). Toplumda dâhil olabilmek ve yapılan cemlere katılabilmek için musahip olma önemli bir aşamadır. Musahip olan bireyler “*sır*”a vakıf olma yolunda ilk adımı atmış olurlar. İnanç sistemine göre ikrar vermeyen, musahip tutmayan birey geleneksel bağlamda Alevi olarak adlandırılmaz ve cem ritüellerine katılamaz. Talibin bu halkaya dâhil olması yola ikrar vermesi ile mümkün olur. Bir talip için en önemli adım yola giriş ikrarını vererek inanç halkasına dâhil olmaktır. İnanç zümresi açısından en kutsal görülen cem ritüeli de, halkaya yeni bireyler katıldığı için, Musahip Kurbanı Cemidir (Ersal, 2016b: 380). Tahtacı Alevi toplumunda oldukça büyük bir öneme sahip olan musahip olma ritüelinde, musahip olmaya karar veren ailelerin dikkat etmesi gereken kurallar vardır. Musahip olacak biri dede ise, dede ile musahip olabilir. Talip, talip ile musahip olabilir. Musahip olacakların sosyal statüleri, gelir düzeyleri ve eğitimleri birbirine denk olmalıdır (Ersal, 2016b: 380). Bu uygulamalar Doyran köyünde de mevcuttur. Musahip olacak çiftlerin birbirine uygun olmasına dikkat edilir. Ancak istisnai bir durum söz konusudur. Dede bir dede ile musahip olmak zorunda değildir. Dede bir talip ile de musahip olabilir. Fakat böyle bir durumda artık dedelik yapamaz.

11 Musahip Cemi ve inanç pratikleri hakkında geniş bilgi için bk. Yetişen, 1986; Bozkurt (Haz.), 2005; Çıblak, 2005; Ersal, 2011; Ersal, 2016b; Ersal, 2019; Çıblak Coşkun, 2019.

Tahtacı Alevi Ocaklarının dede ve talipleri kendi içlerinde bir hiyerarşi ile musahip olurlar. Tahtacı olmayan Alevilerle musahip olmazlar. Benzer uygulamalar Abdal Alevilerinde de vardır. Yanyatır Ocağı'na bağlı Tahtacı Alevilerinde musahiplik aşamasının üstünde dört kapıyı tamamlamak, hakikat makamına ulaşmak olarak kabul edilen bir musahiplik aşamaları vardır. Tahtacı Alevileri “musahip”, “aşına/aşna”, “peşine” ve “çingildaş” aşamaları ile dört kapıya ulaşırlar. Musahip olan bir çift, kendileri gibi musahipli bir çift ile “aşına” olur. Aşına olan çift, aşına olan diğer bir çift ile “peşine” olur. Peşineli bir çift, peşine olmuş diğer bir çift ile birleşerek “çingildaş (çigildaş)” olup, dört kapıyı tamamlamaktadır (Ersal, 2016b: 381). Ancak bu ritüelik yapı her Alevi ocağında mevcut değildir. Tahtacı Alevi ocakları ile diğer Alevi ocakları arasında ritüelik yapıda görülen farklılıklar musahip olma ve sonrasındaki aşamalarda da görülmektedir. Tahtacı Alevilerinin cem ritüellerinde birçok hizmet Alevi ocaklarının hizmetlerine benzemekle birlikte kendi içinde birçok farklılık barındırır. Tahtacı Alevilerinin iki ocağının ritüellerinde bile bariz farklılıklar vardır. Bu farklılıklardan birkaçını örneklemek gerekirse Yanyatır Ocağı'nın dört kapıdan oluşan “on iki erkân” denen bir ritüelik yapısı mevcuttur. Bu yapıya göre Musahip olan talip sırası ile “Aşına, Peşine ve Çingildaş (Çigildaş)” aşamalarından geçerek tasavvuftaki “Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat” kapılarını tamamlamış olur. Böylece musahiplikle açılan kapı iki musahipli ailenin birbirleri ile “aşına” olması ile bir üst aşamaya geçilir. Aşınalı iki topluğun birbiriyle kardeş olması ile “peşine” aşamasına geçilir. Peşineli iki topluluğun kardeş olması ile “çingildaşlık” olunup dört kapı tamamlanmış olur. Bu ritüelik hiyerarşi Tahtacı Alevilerinin Yanyatır Ocağı dışında hiçbir Alevi ocağının ritüelik dünyasında tespit edilememiştir. Hatta bu ritüelik hiyerarşi, Tahtacı Alevi Ocaklarından Hacı Emirli Ocağı'nda bile yoktur. Hacı Emirli Ocağı'nda musahiplikle ritüelik hiyerarşi tamamlanmış olur (Ersal, 2016a: 100). Yanyatır Ocağına bağlı olan Doyran köyünde de ikrar almış olan bireyler musahip olma aşamasına geçerler. Bu aşama için düzenlenen cemde geleneğe tabi inanç pratikleri gerçekleştirilir. Cem için öncelikle cemaatin toplanması gereklidir. Cemaatte; dede, delilci, rehber olmak zorundadır. Bu üçüne “*terazi*” denir ve cemaat sayısına girmez. Bunun dışında altı erkek ve altı bacı bulunur, eksik olmaz. Cemaat toplandıktan sonra cem süresince sabit kalacak bir oturma planı oluşturulur. Öncelikle musahip olacaklardan büyük olan erkek gelir eşğin bir ucuna, küçük olanı onun ardından gelerek eşğin diğer ucuna oturur. Sonra musahip olacaklardan büyük olan bacı gelir dedenin sağına oturur. Onun ardından küçük olan bacı gelir, dedenin soluna oturur. Sonra cemaat eşikten geçerek yerlerini alırlar. Törene başlarken önce delil uyandırılır.

Arkasından şemsiler çağırılıp çerezler teslim alınır. Musahip (ahretlik/hacı) olacaklar çağırılır, gelip dedenin önüne otururlar. Dede tarafından hacılara, bu yolda dönüş olmadığı, kederde, kıvançta, kötü günde, iyi günde birbirlerine destek olacakları, birisinin işlediği suç ile ötekinin de suçlu olacağı hatırlatılıp halk huzurunda ahretlik olmaya karar verip vermedikleri sorulur. “Evet” yanıtını alınca dede cemaatteki herkesten rızalık alır. Ahretlik olacak kişiler herkesin elini öpmeye çıkarlar. Bu olaya “*boy gösterme*” denir. Hacılar boy göstermeden gelince, hepsi dedenin karşısına oturur. Ardından “*melek*¹²” olarak adlandırılan koç, meydana getirilir. Koç, bir nişan gösterinceye kadar meydanda serbest bırakılır. Koç, nişan gösterince (bu nişan koçun melemesi, pislemesi, hacılardan birini koklaması gibi olabilir) kurbanı kurbanın sağ ön bacağını kaldırarak hayırlı alır. Tüm cemaat, dededen başlayarak bir sağdan bir soldan olmak üzere koçtan niyaz alır. En son hacılar niyaz alır ve kurbanıyla beraber kurbanı kesmek için dışarı çıkarlar¹³. Kurbanın kesilmesi için dışarı çıkan hacılar, kurban kesimi süresince cem yapılan salona dönemezler. Kurban kesildikten sonra tekrar cemin yapıldığı salona gelir, eski yerlerine otururlar. Kesilen kurbanın öncelikle ciğeri pişirilip içeri getirilir. Bu ciğere “*sadık*” denir. Kurbanı “*Erenler hû sadık geliyor*” deyince dede hacıları çağırıp karşısına oturtur. Sadık gelince şemsi dolunun ağzını açar. Dolunun ağzını açarken;

“Bade seni bade seni,
Nice vereyim yade seni,
Münkirin ne hakkı var?
Zerre kadar tada seni.

Nazlım, gözüm, niyazım, yiyeğim, içelim, On İki İmamlar aşkına hayır himmet eyleyin erenler, gazîler” diye üç kez tekrarlar ve delile döker, bir dolu içer, doluyu dedeye teslim eder. Dede hacıların her birine üç kere bir dolu, bir sadık verip elini öptürür. Buna “*ağzı açma*” denir. Hacılar yerine geçerken bir şemsi ve iki şemsi bacısı gelir. Bir sıra sadık, iki sıra çerez olmak üzere üç sıra yaparlar. Her verdiğiyle niyazlaşır. Şemsi bacısının bir tanesi bir tabağa çerez koyar. Herkese “*Hû*” diye “*hûluk*¹⁴” adı verilen bu çerezleri

12 Köydeki inanışa göre; Hz. İbrahim’e kurbanı (bu kurbanlık hayvan koçtur) bir melek getirdiği için, törendeki bu hayvan “melek” olarak adlandırılır.

13 Bu kurban hacıların (musahip olacak kişiler, ahretlikler) omuzlarında kesilir.

14 Hûluk adı verilen bu çerezler ceme gelen cemaate bol bol dağıtılır. Bu çerezler evlere de götürülür. Evlere götürülen bu çerezlerden erkek çocukların yemesi yasaktır. Musahipli olana kadar bu çerezlerden yiyemezler. Kız çocukları için böyle bir sınırlama yoktur.

dağıtır. Dede, rehberle “*Hû*” diyerek “*hûluk*” çerezleri yedirir. En son dede rehberle çerez verip “*Hû bağlandı*” diyerek bitirir. Bu tercüme hazırlık aşamasıdır. Hizmet hayırlılarına başlamadan önce “*kan almaya*” (hava almak, verilen ara) çıkılabilir. Bu arada cem için ekmeğe yapanlar çağırılır ve onlara çerez verilir. Böylece hayırlıları verilmiş olur. Bu sırada lokma hazırlanmış olur. “*Lokma hazır*” denildiğinde rehber hacıları dışarı çıkarır. Anabacı döşek getirir. Döşegi dedenin önüne serer. Anabacı döşegi getirdiğinde hayırlısını alır. Rehber, hacıları eşige getirir. Onlara eşikten niyaz aldırarak, “*Erenler hû katar uzatıyorum*” diye üç kere tekrarlayarak döşege getirir. Döşekte dededen başlayarak, yan yan sürünerek¹⁵ içerdeki herkesle niyazlaşırlar.¹⁶ Bu aşamadan sonra hacılara alacakları hizmet verilir. Hizmetleri verilen hacılar ile rehberleri meydana geçerler. Kalkıp dedenin darında dururlar. Lokma gelince dede lokmayı¹⁷ hacılara üç sefer yedirir. Arkasından dede, “*Yürüyenin işi yürüsün*” der demez diğerleri de yemeye başlar. Yemek sonunda sofraya hayırlısı verilir, sofraya kalkar.

Sofradan sonra gölcü “*sakka suyu*” dağıtmaya başlar. Herkese birer yudum verir. Verirken de herkesle beraber şunu söyler;

*“Sakka sak, Salman-ı Pak,
Aşk olsun içene,
Rahmet olsun geçene,
Eri gördüm ere hizmet,
Piri gördüm pire hizmet, iyelim, içelim,*

İmam Ali, Hasan, Hüseyin aşkına zebil Allah'ım zebil.” Bundan sonra sıra hizmet hayırlılarına gelir. Sazandar, Gölcü, Gözcü, Salman, Pervane, Kütükçü, İznikçi, Mühleci, Kuyucu, Şemsi, Kurbancı, Delilci ve Çomçacı hayırlısını alır. Yatan-oturan¹⁸ yapılır. Delil söner. Kadınlar çıkar. Erkekler, bacı hacılara *hizmet gezmeye*¹⁹ yaparlar. Erkekler bacıların sırtına elini koyup şunu söyler;

15 Yan yan sürünmelerinin sebebi bu topluluğun Yanyatır Ocağına bağlı olmasındandır.

16 Bu niyazlaşma ile bağlı olunan Yanyatır Ocağı'na bağlanmış olurlar.

17 Bu lokmaya “ağız açma” denir.

18 Köyde yatan-oturan; cemin kapanışı demektir, dedenin cemin sonunda ettiği duadır. Yörelere göre “yatan-oturan” ya da “oturan-duran” olarak adlandırılmaktadır. Cemdeki bu son duada dede son kez dilek ve temennilerini iletir. (Ersal ve Ersöz, 2013: 80). Bu konuda geniş bilgi için bk. Ersal, 2016b.

19 Hizmet gezmeye erkekler, bacılar dede ve delilci hariç bütün cemaatin önüne dizlerinin üzerinde gelerek durur.

“Destur iman destur Şab Salman-ı Pak (üç kere)

İşte geldi melekler,
Kabul olsun dilekler,
Alsın götürsün,
Rızayla Hakk’a yetirsün.

Eşe Fatma Ana şefaatiğimiz olsun. On İki İmam şefaatiğimiz olsun, Destur iman destur Şab Salman-ı Pak” denir ve cem sona erer.

1.2.1. Musahip (Tercimen) Kurbanı Cemi’nde Yapılan Erkânlar

Musahip Kurbanı Cemi’nde üç tane erkân nefesi, üç tane oyun (semah) nefesi söylenir. Semahlar oynandıktan sonra erkânlar gerçekleştirilir. Ardından bir bağlantı nefesi okunarak cem sonlandırılır. Önce söylenen bu üç adet erkân nefesi, sazandarın hangi nefesi bildiğine göre değişir. Sazandar, aşağıda örneklerini vereceğimiz bu Musahip Cemi nefeslerinden hangisini biliyorsa onu söyler. Ardından semahlara geçilir. Semahlar üç kere üç farklı çift tarafından dönülür. Erkânların ardından bağlantı nefesi ile cem sonlanır. Söylenen bu nefesler içeri nefesleridir. Öncelikle sazandar üç nefes söyler. Sazandar nefese başlamadan önce “*Yekê dix üstü gelin erenler*” der. Bu, insanlara “erkânlar başlıyor, hazır olun” uyarısıdır. Bununla birlikte cemaat oturma düzenini sağlar, söylenecek nefesleri bekler. Sazandar ilk nefesi okur. Bu nefes;

Hani içerden erkân isteyenler,
Gelsin bizim ile bilen otursun,
Arıtsın kalbini girsün araya,
Gelsin bizim ile bilen otursun.

Sofu olan sofunun gonca gülü var,
Erenlerin inceden ince yolu var,
Ya içeride bizden de ulu var,
Kişi ulusunu bilsün otursun.

Sofu gardaşlar birbirini bulacak,
Varıp mürşidine ikrar verecek,
Hakiyet gölüne yüzün sürececek,
Hakiyet gölüne dalsın otursun.

Erenler bir lokma verdi narhı var,
Sofunun sofuya bu yolda farkı var,
Her kişinin göreceği görgü var,
Kişi görgüsünü görsün otursun.

Rehber yazar iken dividi şaşar,
Talipler oturmuş erkâna düşer,
Kırklar meydanında lokmalar pişer,
Yiyenler bizimle gelsin otursun.

Eğer sofu isen gel buraya,
Kalbini kinden arıt gir araya,
Eletirler bizi üstaz köreye,
Çekicinin cebrine duran otursun.

Eydür Şah Hatayı'm kalbimiz nurda,
Er odur er önünde muhkem dura,
Mümin müslüm diz üstüne gelince,
Hakîyet gölüne dalsın otursun.

Bu nefes erkânlara başlanmadan önce söylenen ilk nefestir. Bu nefes başlamadan önce cemaat bir bacı bir erkek olarak bir halka oluşturur. Musahip olacak bacılardan biri dedenin sağına biri soluna oturur. Bacılar erkeklerin çok az gerisindedir. Erkekler dizlerini kırıp dizlerinin üzerine otururlar. Ellerini dizlerinin üzerine koyarlar. Bacılar dizlerini kırıp dizlerinin üzerine çökerler. Bacıların her biri bir elini sağında bir elini solunda duran erkeklerin omzuna koyar. Bu şekilde bacılar tüm cemaati birbirine bağlamış olur. Bu sebeple bu pozisyonda oturulur. Birlik sağlanmış olur. Sazandar nefesi bitirene kadar bu duruşta kalınır. Sazandar nefesi sonlandırdıktan sonra biraz bekler. Böylece insanlar dinlenmiş olur. Ardından sazandar ikinci nefese başlar. Bu nefes;

İşte geldi Ali'nin oğlu,
Yerden göğe direk oldu,
Hüccet Ali'ye selam verdi,
Şah Ali'min doğduğu gece.

Derildi huri kızlar geldi,
Eşiğe niyaz edip içeri girdi,
Cümlesi kundağa sarıldı,
Şah Ali'min doğduğu gece.

Ay gün doğar yerler arınır,
Cihan âlem onda barınır,
Emziren analar sevinir,
Şah Ali'min doğduğu gece.

Dost ellerinden geldi kervan,
Katarı yedeyen savran,
Hey erenler dem değil devran,
Şah Ali'min doğduğu gece.

Topumuz mağripten atıldı,
Gözümüzün yaşı döküldü,
Sofular erkâna çekildi,
Şah Ali'min doğduğu gece.

Cennetin kapısı açıldı,
Amber kokuları saçıldı,
Hülle hülle donlar biçildi,
Şah Ali'min doğduğu gece.

Şah Hatayi'm gelin gardaşlar,
Dökelim gözümüzden yaşlar,
Yerde biten ulu ağaçlar,
Hep secdeye endi bu gece.

Bu nefesin söylendiği bu bölüme “*pervaz dönme*” denir. Sazandar bu nefesi söylerken halkanın dışında olan bacıların hepsi meydana gelir, sırayla delile niyaz ederler. Ardından halkanın dışında bulunan erkeklerle niyazlaşırlar. Böylece halkanın iç kısmından dışına niyazlaşma yapılmış olur. Sazandar nefesi bitirene kadar niyazlaşma tamamlanır. Bu nefes de tamamlandıktan sonra sıra üçüncü nefese gelir. Bu nefes, son nefestir. Üçüncü nefes;

Bizim Şah'ımız İsfahan'da oturur,
Kokusunu ürüzgarlar getirir,
Eksiğimizi pirim Ali yetirir,
Niyaz bent olalım Şah'ım geliyor.

Bizim Şah'ımızın delili yandı,
Dört bir yanını sofuları döndü,
Kudretten erenler bir lokma endi,
Niyaz bent olalım Şah'ım geliyor.

Bizim Şah'ımızın delili yakıldı,
Sofu gardaşlarım erkâna çekildi,
Yezidin boynuna kement takıldı,
Niyaz bent olalım Şah'ım geliyor.

Rehberdir erenler cümlemizin başı,
Buncadır erenler evliyanın işi,
Goncadır erenler evliyanın başı,
Niyaz bent olalım şahım geliyor.

Eydür Şah Hatayı'm beli diyelim,
Allah bir Muhammed Ali diyelim,
Cümlemize yolun kulu diyelim,
Niyaz bent olalım şahım geliyor.

Bu nefes başlamadan önce birinci nefesteki gibi bir bacı bir erkek şeklinde oturulur. Musahip olacak bacılardan biri dedenin sağına biri soluna oturur. Bacılarda ve erkeklerde oturma şekli aynıdır. Bacıların elleri erkeklerin omuzlarındadır. Tek fark bu nefeste sazandar "Niyaz bent olalım Şah'ım geliyor" dedikçe bacılar önce sağ elini sonra sol elini öperek niyaz yaparlar. Bu şekilde nefesler tamamlanmış olur. Üç nefesten sonra üç semah başlar.

1. Semah: Anabacı ile rehber oynar. Bu semah dönülürken içerdeki herkes Dar-ı Mansur olur. Semahın ağırlı bitince sağ ve solla niyazlaşıp oturulur. Bu semah sırasında zâkir, aşağıdaki nefesi söyler.

Semah 1 (Anabacı – rehber oyunu)

Daldır daldır hele bi yoldur

Kalk bakalım Anabacı rehberi kaldır

Dört kapıyı açan sofular,
Açın kapıyı öyle oturun,
Binin sekiye erkân yetirin,
Mürşidin sözüne uyun oturun.

Talibin günahından geçerler,
Rehber mürşit erkân biçerler,
İki sağdan bir soldan içerler,
Niyazlaşın sofular öyle oturun.

Sofular dört kapıyı açtılar,
Şah-ı Merdan buyruğunu gördüler,
Tercümana bir lokma verdiler,
Lokmaya el sunup Hakk'a yetirin.

Talip olanlar rehber düştü,
Şih, sofunun buyruğunu açtı,
Tercümanına lokmalar pişti,
Mühürleyin kapıyı öyle oturun.

Eydür Şah Hatayı'm der amanı,
Şimdi söylerdi ahir zamanı,
Şih sadeyle On İki İmamı,
On İki İmam yoluna gidin oturun.

2. Semah: Rehber bacısı ile delilci oynar. Bir çift sağdan, bir çift soldan yeldirmeye kalkar.

Semah 2 (Rehber bacısı – delilci oyunu)

Daldır daldır hele bir yoldur

Kalk bakalım rehber bacısı delilciyi kaldır

Yine zuhur eti muhip günleri,
Ya Ali'm sana da haberler olsun,
Bu yollar da bize Ali'den kaldı,
Muhip canlar size haberler olsun.

Güzel Şah'ım gelmiş cemleri gezer,
Dört kapıdan sofuları dizer,
Talipler kalkıp da yolundan azar,
Rehber baba sana haberler olsun.

Garipçe bülbül gülünü ister,
Gelip Hakk'tan yolun sağını ister,
Delil yanmıyor yağını ister,
Delilci baba sana haberler olsun.

Yine Şah'ım gelmiş cemleri gezer,
Kavlimizi de dürüstçe yazar,
Zahit gelmiş cemlerimizi bozar,
Bekçi baba sana haberler olsun.

Eydür Şah Hatayi'm der oturur,
Eksiğimizi pirim Ali yetirir,
Saka dışarıdan aferin getirir,
Saka baba sana haberler olsun.

3. Semah: Üçüncü oyunu da sazandar bacısı şemsi ile oynar. Bu oyunda sağdan soldan semaha kalkanlar tebdil-i kıyafet giyerler. Bir de dışarıdan büyük hacının annesi erkek kılığına, küçük hacının babası da kadın kılığına girer ve beyit söyleyerek içeri girerler.

Sağdan soldan semaha kalkanların söylediği metin;
“Dedem oğlu hû biz de geliyoruz.
Elmanın dalındayım,
On İki İmam yolundayım,
Şu dağları duman bürüdü,
Bütün Hak kardeşleri buraya yürüdü,
Dedem oğlu hû biz de geliyoruz.

Armutun dalını taşıladım,
 Söğüdün dalında kışladım,
 On iki erkânın birine başladım,
 Dedem oğlu hû biz de geliyoruz.
 Horasan'da yayıldım,
 Kerbela'da sulandım,
 On iki erkânın birine boyandım” diyerek dedenin önüne gelirler. Ardından son semaha başlanır.

Semah 3 (Sazandar bacısı – şemsi oyunu)

Daldır daldır hele bir yoldur

Kalk bakalım sazandar bacısı şemsiyi kaldır

Dünüm günüm arz imanım Kerbela,
 Gelin varalım Hüseyin'in aşkına,
 Senden gayri kazancım yoktur,
 Gelin varalım On İki İmam aşkına.

Yetkeyi talip çeyninde götürür,
 Eksigimizi pirim Ali yetirir,
 Rıza lokmasını meydana getirir,
 Gelin yiyelim Şah Hüseyin aşkına.

Carı çalardı Kırkların birisi,
 Birinden kanardı küllü varısı,
 Kayabaşı derler Şah'ın korusu,
 Gelin konalım On İki İmam aşkına.

Mani söyler hakiyetin dilleri,
 Cemde oturur cemin bülbülleri,
 Açıldı mı ola Erdebil gülleri,
 Gelin kokalım Şah Hüseyin aşkına.

Eydür Şah Hatayı'm kaldım gazada,
 Menzirim yoktur erenler kaldım cezada,
 Hey erenler imdat eylen bize de,
 Gelin çıkalım On İki İmam aşkına.

Son semah bittikten sonra erkânlar başlar. Bu erkânlarda nefes söylenmez. Semah dönenler, bu erkânları gerçekleştirenler ceme katılması şart olan altı erkek ve altı bacıdır. Bunlar bir halka oluştururlar. Cem boyunca meydanda otururlar. Bu halka yuvarlak olması ile evreni temsil eder.

Üçüncü semahın ardından “*Tebdil Erkânı*” başlar.

4. Tebdil²⁰: Dede önüne gelenlere sorar: Nereden gelip nereye gidiyorsunuz?

Gelenler: Horasan’dan, Kerbela’dan dent devret sürmeden geliyoruz.

Dede: Sanatınız ne?

Gelenler: Kökçülük, derler ve kök çıkarıyormuş gibi hareketler yaparlar. İkinci olarak gelen grup da dede ile aynı konuşmaları yapar ancak bu grup yaptığı işe “pamukçuluk” der ve pamuk toplar gibi hareketler yaparlar. Bu gruptan sonra hacıların kılık değiştiren anne ve babası gelir. Hacıların kılık değiştiren anne ve babaşının söylediği metin;

“Dedem oğlu hû biz de geliyoruz.

Dere boyu giderim,

Kara deve güderim,

Ben bir çıkı buldum,

On İkiler aşkına çözerim.

Dedem oğlu hû biz de geliyoruz.

Üç derviş gördüm seyyar geziyor,

O da gâiptekilerin ismini yazıyor,

Üç balık gördüm gölde yüziyor,

20 Tebdil erkânının isminin nereden geldiğine dair köyde iki anlatı mevcuttur. İlk anlatıya göre; Yavuz Sultan Selim döneminde Alevi zümreye tabi olan erkeklerin hepsi öldürölüyormuş. Alevi zümreden bir delikanlı, kadın kıyafetleri giyerek kadınların arasına karışmış. İnanca göre Alevi zümre bu gençten yeniden türemiştir. Bu sebeple bu erkânın adı “Tebdil erkânı”dır. Diğer anlatıda ise Hz. Fatma gelin olup giderken babası Hz. Muhammed Hz. Fatma’dan üzerindeki elbiseleri çıkarıp vermesini ister. Hz. Fatma babaşının isteği üzerine üzerindeki elbiseleri çıkarıp babaşına verir ve Hz. Ali’nin arkasına saklanır. Hz. Fatma, Hz. Ali’nin arkasında bir müddet saklanıp bir deveye biner. Deve, Allah tarafından tek hörgüçlü olarak yaratılmıştır. Ancak Hz. Fatma devenin sırtına binince O’nun edep yerlerini örtmek için deve iki hörgüçlü olur ve tüylenir. Böylece Hz. Fatma’nın çıplaklığı kapanmış olur. Bu sebeple deve, Tahtacılar için kutsal bir hayvan olarak kabul edilir. Bu anlatıyla da “Tebdil Erkânı”nın kökeni Hz. Fatma’ya dayandırılır.

O da On İnkiler aşkına çıktı çözüyor.
 Dedem oğlu hû biz de geliyoruz,
 Üç koyun yitirdim,
 Birini lokma pişirdim,
 Birinin izini kuyuya düşürdüm,
 Birinin çanını burada işittim,
 Koyunumu diri isterim,
 Parasını geri isterim” diyerek dedenin önüne gelirler.

Dede: Nereden gelip nereye gidiyorsunuz?

Gelenler: Horasan’dan, Kerbela’dan dent devret sürmeden geliyoruz.

Dede: Sanatınız ne?

Gelenler: Semahçılık, der ve semah dönerler. Aralarda kökçüler kök çıkarır, pamukçular pamuk toplar. Bu üç kere tekrarlanır.

5. Seki: Seki Erkânı, Fatma Ana’nın Kûfe’de üzerinde gezdiği deveye övgü için yapılmaktadır. Büyük hacı, dedenin yanına gelip bank duruşunda eğilir. İçerideki bütün bacılar sırayla, bir sağdan bir soldan gelerek üç kere “Destur iman, destur Şah, Salman-ı Pak” diyerek üç kere hacının sırtına yavaşça vurur. “Erenler hû bu seki iyi seki değil mi?” diye üç sefer sorar, üçüncüde “Benim de niyazım (hizmeti neyse onu söyleyerek) şemsilere hak değil mi?” der ve yerine geçer. Son olarak büyük hacının eşi gelerek aynı şeyleri yapar ve yanında dara durur, fakat bitirirken “Benim de niyazım hak kardeşlerime hak değil mi?” der. Küçük bacı da gelerek aynı şeyleri yapar, herkesle niyazlaşıp hayırlılarını alıp yerlerine geçerler.

6. Tekne: Tekne Erkânı, Hz. Hüseyin’in kanlı gömleğinin yıkanmasını temsil eder. Küçük hacı sırt üstü yatar. İki bacı ile iki erkek sağına ve soluna oturur. Elleri aldıkları bir bez ile bacılar karşısındaki erkeğe vururlar.

7. Gıcırdık: Üç erkek iki bacı gereklidir. Ortaya bir erkek dikilir. Eşler karşılıklı olarak birbirinin ellerini havada tutarlar. Ortadaki “gıcırdık” der, yere çöker. Eşler, o kalkana kadar niyazlaşır. Üç sefer tekrar edilir.

8. Natır: İki erkek ve bir bacı gereklidir. Bacı, dedenin yanında oturur. Erkeklerden biri baba, biri çocuk olur. Baba oturur ve oğluna; “Natır oğlum natır” der. Oğlan; “Buyur

baba” der. Baba; “*Al beni Üçler’e götür*” der. Çocuk babayı bir adım öne atar. Bu, On İki ve Kırklar’a diye devam eder ve biter.

9. Tokmak: İki erkek, bir bacı gereklidir. Erkeklerden biri bank vaziyetinde durur. Öteki erkek onun altına başını sokar, karşısındaki bacısı ona üç kere eli ile vurur. Sonra kendisi eğilir, eşi vurur.

10. Puğur²¹: Puğur, kelime anlamı olarak erkek deve demektir. Puğur Erkânı’nı üç erkek, bir bacı yapar. İki erkek karşılıklı dikilirler. Erkeklerden biri dedenin önüne kendisinin yan tarafına gelecek şekilde bacıyı oturtur. Bacı, dişi deve (kayalak) rolündedir. Erkeklerden diğeri kafasına sarık dolayıp deve kılığına soktuğu erkekle erkân kapısına dikilir. Birlikte karşılıklı olarak aşağıdaki dörtlükleri söylerler ve her dörtlükte bir adım atarlar. Bu dörtlükler;

Puğurum erkân kapısından geldi girmez içeri,
Meledin kayalağınızı dinlesin sesini,
Bizim çektiğimiz On İki İmam erkânının birisi,
On İki İmam erkânından puğurumu ayırmam erenler.

Puğurum erkân kapısına niyaz etti girdi içeri,
Bin bir türlü manalar gördü içerde,
İçeride bin bir türlü manalar var idi,
Bin bir türlü manadan ayırmam puğurumu erenler.

Önüne döktüm samanı,
Gözlerinden gitmezdi dumanı,
Bizim çektiğimiz on iki erkândan birisi,
On İki İmam katarından ayırmam puğurumu erenler.

21 Puğurun kelime anlamı erkek devedir. Bu erkânda canlandırılanlar ise Veysel Karani ve Hz. Muhammed arasında geçen bir olayı temsil eder. İnanca göre Veysel Karani çöllerde deve gütmektedir. Hz. Muhammed Veysel Karani’ye yeleğini hediye gönderir. Yeleği getiren kişi deve güden Veysel Karani’ye adım adım yaklaşır. İşte bu erkânda canlandırılanlar bu olayı temsil etmektedir. Erkânda bir kişi Veysel Karani olur ve dedenin önünde durur. Diğer bir kişi yeleği getiren kişi olur ve puğur okuyarak adım adım Veysel Karani’ye yaklaşır. Elçi rolündeki kişi puğurdan bir dörtlük söyler, Veysel Karani’ye doğru bir adım atar. Bu şekilde her bir dörtlüğün ardından Veysel Karani’ye doğru bir adım yaklaşır. Böylece puğur tamamlanmış olur.

Ben bir Veysel Karani'yim deve güderim.
İner Şah İsmail'e yüzümü sürerim,
Kırklar deminden dem devran sürerim,
Çek kayalağını Nebi dayı ben geçeyim yoluma.

Puğurum Horasan'dan yürüdü,
Etrafını talipleri bürüdü,
İçeride bin bir türlü manalar var idi,
Bin bir türlü manadan ayırmam puğurumu erenler.

Ben bir yol oğluyum çıkmam yolumdan,
Alır satarım hakiyetin dilinden,
Benim geldiğim Horasan çölünden,
Çek Bektaş Dayı lökünü ben çıkmam yolumdan.

Puğurum yattı kalkmadı,
Uzattı ayağını çekmedi,
Dikil Dar-ı Mansur'a puğurum,
Kusurumuzu Hak yetire.

Bu erkânda söylenen başka bir puğur;

Puğurum Horasan elinden yürüdü,
Dört yanını talipleri bürüdü,
İçeride bin bir mana vardı,
Katardan puğuru ayırman erenler.

Puğurum kapıya gelip meledi,
İçeride cemaat sesini dinledi,
On İki İmam katarına yedendi,
Katardan puğuru ayırman erenler.

Puğurum kapıya niyaz etti girdi,
İçeride bin bir manayı gördü,
Bir niyaz eyleyip darına durdu,
Katardan puğuru ayırman erenler.

Puğurun önüne döktüm samanı,
Gitmez oldu gözlerinin dumanı,
Şefaate bekler On İki İmamı,
Katardan puğuru ayırman erenler.

Ben bir yol oğluyum çıkmam yolumdan,
Alır satarım hakiyetin dilinden,
Benim geldiğim Horasan çölünden,
Katardan puğuru ayırman erenler.

Veysel Karani'yim deve güderim,
Şah İsfahan'a yüzüm sürerim,
İkrar deminde dem devran sürerim,
Katardan puğuru ayırman erenler.

11. Hen: Bu erkân, altı bacı altı erkek tarafından yapılır. Erkân başı rehber olur. Bir erkek bir bacı olmak üzere herkes yere ayaklarını uzatarak oturur. Rehber yanındakine “*Mesa*” der. O da ona “*Nedir o?*” der. Rehber de “*Hen*” der. Böyle diyerek bütün sıra tamamlanır. Sıra rehberine gelince rehber yanındakine, “*Benim sana verdiğim ne idi?*” der. O da rehberine “*Hen idi*” der. Rehber, “*Sağ ayağımı sallasenydi*” der. O sağ ayağını sallamaya başlar. Hem sallar hem de yanındaki kişiye rehberin kendisine söylediğini söyler. Aynı şekilde sol ayak, sağ kol, sol kol, her yanını diye devam eder. Herkes sallanmaya başladığında “*Dar-ı Mansur olum*” denir, herkes çabucak ayağa kalkar. En son kalkan dedenin önünde bank vaziyetinde durur. Bir erkek bir bacı olarak herkes birer elini eğilen kişinin beline koyar. “*El el üstünde kimin eli var?*” diye sorarlar. “*Şah ustayımın eli var*” diye yanıt verir. Bunu üç kere tekrarlarlar ve kalkarlar.

12. Lele: Bu erkân için altı bacı altı erkek gereklidir. Erkân başı rehber olur. Bacı erkek el ele tutuşarak daire olurlar. Rehber ve bacısı “*Leleyi de böyle dikerler*” diye herkesle niyazlaşarak dolaşır. Sırayla herkes bunu yapar. Arkasından “*Leleyi de böyle kokerlar*” ve “*Leleyi de böyle sökerler*” diye herkes dolaşır ve erkânlar biter.

Erkanlar bittikten sonra cemi kapatmak için sazandar bir bağlantı nefesi icra eder. Köyde söylenen bağlantı nefesi;

Ey erenler ey gaziler,
Mehdi zuhur etti bu gün,
Alay alay olmuş goşum,
Şah seyrana çıktı bu gün.

Destur verdiler dağınan taşa,
Ne gelir erenler sağ olan başa,
Kişi tuttuğu kötü bir işe,
Ahiri pişman olur bu gün.

İşte geldi Ali'nin oğlu,
İnceden incedir onun yolu,
Talipler rehberin kulu,
Er kulluğunu bilsin bu gün.

Dedemoğlu gelsin, geldiğinde beklesin,
Evliya sırlarını kalbinde saklasın,
Çıksın Şah'ım mahallesini yoklasın,
Eşli eşini bulsun otursun bu gün.

Şah Hatayi'm yandık tüttük,
İrfan dillerinden öttük,
Biz şahın yoluna gittik,
Hak katına yetsin bu gün.

Musahip Kurbanı Cemi sona erdikten sonra sabaha karşı yeni musahip olan çiftler tarafından kurbandan artan kemikler, kurbanın postu, iç organları, kellesi sırlanır. Yani bir yere gömülür. Bu kuyu gözden uzakta ve ayakaltında olmayan bir yer olarak seçilir. Kuyu kazılır. Musahipliler tarafından bir kazanın içerisinde getirilen ve kesilen kurbandan geriye kalanlar bu kuyuya gömülür. Bu kuyunun yerini sadece yeni musahip olan çiftler bilir.

Köyde cemlerde üç nefes söylenir, üç semah dönülür. İcra edilen bu nefeslerde sazandar hangi nefesi biliyorsa onu söyler. Musahip Kurbanı Cemi'nde sazandarın icra ettiği başka nefeslere örnekler vereceğiz.

---1---

Dinlen erenler Ali'nin ününü,
Koyun Ali'ye çevirmiş yönünü,
Tercimene kesilen koyunun kanını,
Olur olmaz yere akıtman dediler.

Dinlen erenler Ali'nin fırağını,
Hû çektikçe yakın eyler ırağını,
Sadık edin koyunun yüreğini,
Verin hak kardeşlere yesin dediler.

Dinlen erenler Ali'nin işini,
Pay ayırın Ali'me koyunun döşünü,
Lokma yapın koyunun başını,
Verin dört başı kâmile yesin dediler.

Kırman erenler koyunun kemiğini,
Sürmeler çekin sütlüce sümüğünü,
Kuyuya dökelim ekmeğinin kırığını,
İner onu melaikeler yer dediler.

Güzel Şah Hatayı'm dostu kâfir eyleme,
Olur olmaz yerlere sırrını söyleme,
Yere düşen meyve ve eti ağzına alıp çiğneme,
Verin onu Şah'a O yer dediler.

---2---

Yetmiş üç mezhep on iki yoldur,
Yoluna doğru git, erenler Hakk'ı bir bil,
Boynunun borcudur, erenler tercimen ver,
İmdadına yetişir Yediler Kırklar.

Ne haddin var erenler bu davayı kılacak?
Kimdir tecelli tercimeni yiyecek?
Pak edip kalbimizi, Şah-ı Merdan emecek,
Evvel bu yolların ulusu bir ikrar değil mi?

Hak rızası için kandan geçenler,
Ulusunu pak edip Kevser içenler,
Tecellisiz tercimen başına geçenler,
Evvel bu yolların ulusu Kamil-i Mürşit değil mi?

Rehbersiz bu yolların kapıları açılmaz,
Kalbimiz pak olmayınca bu dolular içilmez,
Rızasız bu lokmalar yenilmez,
Evveli bu yolların ulusu On İki İmam değil mi?

Güzel Şah Hatayı'm Ali'nin oğlu,
Erkândır On İki İmamlar'ın gittiği yolu,
Bu yoldur pirimin kiblesi kulu,
Evveli bu yolların ulusu Ali değil mi?

---3---

Üç sünnet, yedi farza girenler,
Uyanın uykudan erkân oluyor.
Kemberbest kuşanıp meydana gelenler,
Açın gözünüzü sabah oluyor.

Kulak verin okunan duaya,
Kaldırın kolunuzu çalınan havaya,
Salâvat getirin Muhammed Mustafa'ya,
Loş edin lokmayı sabah oluyor.

Mümin olan mümin süzülür bakar,
Ela gözlerine sürmeler çeker,
Mümin bacısı erkâna davetsiz kalkar,
Daha ne zaman kalkacak bacılar?

İşle işini mahşere koyma,
Boynuna farz olan lokmayı yeme,
Yükümde eksiklik yok deme,
Cümlemizin kusurunu Hak bilir.

Güzel Şah Hatayı'm Ali'nin oğlu,
Erkândır On İki İmamların yolu,
Yükünde eksiklik olmayan pirin kulu,
Biliniz teberini Mehdi yoldadır, yolda.

---4---

Gelin erenler neler diyelim,
Rızanız varsa lokmalar yiyelim,
On iki ayın birinde tercimen verelim,
O tercimeni görmeyen sofı, sofı değildir.

Ali'm sırlar içinde bir idi,
Garipçe kulların eksigini görürdü,
Gözüyle gördüğünü eteğiyle örterdi,
Eteğiyle örtmeyen sofı, sofı değildir.

Ali sırlar içinde su gibi akardı,
Garipçe kullarına sıkınan bakardı,
Girer içeri delili yakardı,
O delili görmeyen sofı, sofı değildir.

İşte Ali'min tercimen koyunu meledi,
İçerdeki cemaat koyunun sesini dinledi,
Girdi koyun delile niyaz eyledi,
O koyunu görmeyen sofı, sofı değildir.

Güzel Şah Hatayı'm Ali'm geldi,
İçerdeki cemaat darına durdu,
Şemsi baba sağına soluna dolular verdi,
O doluyu içmeyen sofı, sofı değildir.

---5---

Evveli baştan yolumu sorarsın,
Yollar içinde yoldur musahip.
Yetmiş iki dilden, kırk makamdan,
Yollar içinde yoldur musahip.

Musahibi olmayan ceme gelir mi?
Ettiği niyez kabul olur mu?
Ali Muhammed yollarından fayda bulur mu?
Yollar içinde yoldur musahip.

Musahibi olmayanı ceme getirme,
Kılıp tecellisini Hakk'a yetirme,
Dedemoğlu çöküp oturma,
Yollar içinde yoldur müsahip.

Şar Allah şar olur bazardan,
Ali'm kurmuş bu yolları ezelden,
Salman gelmiş ayrı gazadan,
Yollar içinde yoldur musahip.

Güzel Şah Hatayı'm kendi eksenim,
Varsam gerçeklere bildirsem seni,
Musahibini bulmuşsun hani rehberin?
Yollar içinde yoldur müsahip.

---6---

Yürü bre bin yıllık sofuyum dersin,
Dört duvarda yazın yok senin.
Bin tercimeni birden vereyim dersin,
Getirme yanına karası bulaşır.

Bir sofu bir kuru çeşmeye varsa,
Bilir bilmez kabını doldursa,
Onunda aşinesi, peşinesi varsa,
Yiyin onun lokmasını zehir olsa da.

Bir sofunun eri olmasa,
Gölgesi kendine denk olmasa,
Musahibi var da aşinesi, peşinesi yoksa,
Yemen onun lokmasını panzehir olsa da.

Yaylaman yaylasında yüce dağ olsa da,
Yemen üzümünü mor sümbüllü bağ olsa da,
Musahibi varsa, aşinesi peşinesi yoksa,
Getirme yanına fasik sayılır.

Güzel Şah Hatayı'm Ali'm geldi,
Bu yolları böylece kurdu,
Aşineyi, peşineyi sırda verdi,
Gelin biz de gidelim Ali'nin kurduğu yollara.

---7---

Eğer farz içinde farz sorarsan,
Yine farz içinde farzdır musahip,
Dört kapıdan, kırk makamdan ararsan,
Yine farz içinde farzdır musahip.

Farz Allah'tan kaldı ya sünnet kimden?
Musahibin işi daima sırdan,
Musahipli kişi ol Şah-ı Merdan,
Yine farz içinde farzdır musahip.

Musahipsiz kişiyi ceme getirmen,
Tecellisi bozuk Hakk'a yetirmen,
Musahipsiz kişi ile durup oturman
Yine farz içinde farzdır musahip.

Musahipsiz kişi ceme gelir mi?
Ettiği niyazlar kabul olur mu?
Muhammed Ali yolundan derman bulur mu?
Yine farz içinde farzdır musahip.

Güzel Şah Hatayı'm var özünü tanı,
Gerçekler içinde açarlar sırrı,
Musahip olmuşsun aş ile hani?
Yine farz içinde farzdır musahip.

---8---(Düvaz İmam)

Musahip sırrını açan musahip,
O İki İmam dergâhına varamaz,
Musahibe özün saçan musahip,
On İki İmam dergâhına varamaz.

İki musahip etseler gümanı,
Yoktur onların hiç dini imanı,
Şeyh Safi dergâhında bulunmaz yeri,
On İki İmam dergâhına varamaz.

İki musahibin kazancı olsa ayrı,
İmam Cafer dergâhında yok yeri,
Onu kabul etmek erlerin eri,
On İki İmam dergâhına varamaz.

İki musahip eylese muhabbet,
Ne şefaât olur bil, ne de rahmet,
Yer gök onlara eder hep lanet,
On İki İmam dergâhına varamaz.

Musahipten biri gitse dışarı,
Bir dahi giremez kapıdan içeri,
Onu kabul etmez On İki İmam yolu,
On İki İmam dergâhına varamaz.

İki musahip düşerse dillere,
Onların önünde gider sellere,
Zebaniler dahi koşar zorlara,
On İki İmam dergâhına varamaz.

Derviş Ali'm kem işlerden bezgindir,
İhlâşlı talip katara düzgündür,
İki musahip birinden bir gündür,
On İki İmam dergâhına varamaz.

1.2.1.1. Sabah Daveti

Musahip Kurbanı Cemi sabahına cemaat yeniden toplanır. Bu toplantıya “*sabah daveti*” denir. Sabah davetinde gece cemden kalanlar yenir. Ek olarak yöreye özgü yemekler yapılabilir. Davet sırasında gelenlere yeni musahip olan çiftler hizmet eder. Bu davette icra edilen nefesler dışarı nefesidir. Bu sebeple sazandar nefesleri icra ederken gönlünden coşan kalkıp semah oynayabilir. Bu davetle birlikte musahip olma töreni tamamlanmış olur. Sabah davetinde söylenen nefesler;

---1---

Musahipten gizli lokma yiyemem,
Nasibini elden ele gezdiren vardır.
Serimi veririm, sırrımı veremem,
Dostumu dosta sezdiren vardır.

Bir ehli hikmeti bilen vardır,
Bilen bilir, bilmeyen ne alır ondan?
Ehil ustasına hizmet eyle,
İnciyle mercanı dizdiren vardır.

İnciyle mercan cevahirde takılı,
Kıymetini bilenler başına takınır,
Hakiyetin ilminde yüz bin kelâm okunur,
Sırrını hikmetini yazdıran vardır.

Manakıplar demezdi kör cana her şeyi,
Yükünü tarif etmiş düşürmezdi tayına,
Kimini bu dünyada beyhude gezdirir,
Kimini deryada yüzdüren vardır.

Güzel Şah Hatai’im pirime varamam,
On İki İmamlara yüzümü süremem,
Kırkların deminden bir dolu aldım,
O bir doluyu sunduran vardır.

---2---

Gelin erenler bu yollara gidelim,
Gidebilirsen sen de gel beri,
Bu yollarda damarın ölürse,
Ölebilirsen sen de gel beri.

Şu yolların sağına gitmeli,
Zikir edip imana doğru gitmeli,
Katarlayıp çekip gitmeli,
Çekebilirsen sen de gel beri.

Şu dünyada yalanı söylememeli,
Kovu, gıybeti eylememeli,
Dördünün damarını bir eylemeli,
Eyleyebilirsen sen de gel beri

Şu dünyada ne verirsen elinle,
O da giderdi senin kendi cenazenle,
Kendi elinle katabilirsen,
Katabilirsen sen de gel beri.

Güzel Şah Hatayı'm herkes cevheri ister,
Cevheri erenlerdedir onun,
O cevheri herkes alamaz,
Cevheri alabilirsen sen de gel beri

1.2.2. Öz Kurbanı Cemi

Bu cemde ahiret kardeşi ve her şeyde ortak olan musahipli çiftler işleyecekleri suçta birbirinden ayrılır. Yani bu tören sonrası musahipli olan çiftlerin her biri yapacakları her şeyden kendilerinden sorumlu olacaktır. Örneğin; musahipli çiftlerden biri bir suç işlerse (hırsızlık, yalan söylemek, zina etmek gibi) musahipli olan iki çift de ceza alır, yapılan cemlere katılamazlar. Ancak “öz kurbanı” adı verilen cem ritüeli, dedenin huzurunda gerçekleştirilirse herkes kendi yapacağı hatadan sorumlu olur. Diğerleri işlenen suçtan ötürü ceza alıp, toplumdan dışlanmaz. Bu ritüel, Doyran

köyünde “*özünü vermek*” olarak adlandırılır. Bu cemde Musahip Kurbanı Cemi’nde gerçekleştirilen hizmetler görülür, kurban kesilir. Kurban kesildiği için “*öz kurbanı*” denir. Çiftlerden hangisinin durumu el veriyorsa bir kurban alır ve dedeye “*özünü ayırmak*” istediğini söyler. Dede de uygun gördüğü vakit, cemaat musahipli çiftleri birbirinden ayırmak için toplanır. Hizmetler görülür, kurban kesilir. Bu cem sonrası artık çiftler cezada kendilerinden sorumludurlar. Birinin suçunun cezasını diğeri çekmez. Diğer çift de eğer durumu el veriyorsa bir sonraki akşam kurbanını kesebilir. İki gece arkaya arkaya Öz Kurbanı Cemi yapılabilir. Eğer durumu uygun değilse diğer çift maddi durumu el verdiğinde kendi öz kurbanını kesebilir. Bunun için tekrar cemaat toplanır ve hizmetler yapılır. Öz Kurbanı Cemi’nde, Musahip olma Kurbanı Cemi’nde yapılan hizmetler yapılır ancak arada bir fark vardır. Aradaki tek fark bu cemde çiftler görev almazlar. Musahip Kurbanı Cemi’nde çiftler “musahip olma” görevini alıp, cemaate dâhil olurlar. Bu görev dede tarafından çiftlere verilir. Öz Kurbanı Cemi’nde ise çiftler bir görev almazlar. Bu cemde “*özüm bu işe tamamen bağlı, kendimi tamamen bu yola adıyorum*” anlamına gelen söz verilir.

1.3. Muharrem (Aşır) Cemi

Muharrem ayı, Alevi zümre için oldukça önemlidir. Yas ayı olarak kabul edilir. Kerbela olayına duyulan üzüntü bu ay içinde uygulanan ritüellerle yansıtılır.

Alevi teolojisinde önemli bir dönüm noktası olan Kerbela hadisesi sadece Muharrem ayında değil, Alevi bireylerin bütün yaşamlarında varlığını hissettiren bir olaydır. Bu sebeple Kerbela hadisesinin gerçekleştiği Muharrem ayı merkezli ritüel ve inanç pratikleri oluşmuştur (Ersal, 2016b: 475). Köyde Muharrem ayında on iki gün boyunca Muharrem orucu (su orucu) tutulmaktadır. Bu oruç, Kerbela hadisesinde gerçekleşen olaylardan ötürü tutulmaktadır. Muharrem ayında uygulanan her pratik, Kerbela hadisesinde yaşanan bir olayı temsil etmektedir diyebiliriz. Kerbela olayında on iki gün boyunca aç ve susuz kaldığı için bu oruç su ile açılmaz. Su yerine hoşaf, ayran gibi içecekler tercih edilir. Bu dönemde hiç su tüketmeyen de vardır. Hz. Hüseyin örnek alınır. İnanışa göre; yakınları gözleri önünde öldürülen Hz. Hüseyin, bir ara savaş sırasında atıyla Fırat nehrinin kıyısına ulaşmış ancak son anda su içmekten vazgeçip savaş meydanına dönmüştür. Bunun karşılığında da dedesi Hz. Muhammed tarafından cennette hazırlanan Ab-ı Kevser’e kavuşmuştur. İşte bu inançtan kaynaklı orucunu açan kişi susuzluğunu hoşaf, ayran, meyve suyu gibi içeceklerle karşılamaya çalışır. Bu dönemde Tahtacı Alevilerinde dikkat edilen bazı kaçınmalar mevcuttur. Bu kaçınmalar köyde de uygulanmaktadır. Bu dönemde

erkekler tıraş olmaz, kadınlar yas sebebiyle çamaşır yıkamaz. Bu dönemdeki inanç ve uygulamaları şu şekilde sıralayabiliriz;

- İlk 6 gün hiçbir iş yapılmaz.
- 6. günden sonra yaş kesilebilir (Ağaç, ot, v.b.)
- 7. günden sonra tıraş olunabilir.
- 8. günden sonra saz çalınıp müzik dinlenebilir.
- 9. günden sonra yıkanılabilir ve çamaşır yıkanabilir.
- 10. günden sonra aşure çorbası pişirilebilir.
- 11. gün komşulara çorba içirilir.
- 12. gün değiştirilir. (Toplanmak, bir araya gelmek)
- 12 gün boyunca oruç tutanlara 12'li denir. Bunlar 12. gün horoz keserek lokma yaparlar.
- Yas süresince et, süt, yumurta gibi hayvansal gıdalar yenmez.
- Ağaç dalı koparılmaz.
- Aynaya bakılmaz.
- Tıraş olunmaz.
- Saz çalınmaz, müzik dinlenmez.
- Çamaşır yıkanmaz, banyo yapılmaz (çimilmez).

Akşam yemeğinden sonra sahura (ertek) kadar evlerde bir araya gelen aileler, dedelerin ya da aile büyüklerinin, eski yazmalardan okuyup anlattığı Hz. Ali, İmam Hüseyin öykülerini dinler. Nefesler okunur, gözyaşları dökülür. Matem günleri böyle sürüp gider. On ikinci gün dedenin evinde “aşure” kaynar. Bu aşure dede evinde yenir. Dede evinde aşure pişirilip yenildikten sonra talipler de kendi evlerinde aşure pişirebilirler. Yapılan aşureye on iki farklı malzeme katılır. Aşureye tuz, şeker, üzüm, incir, kayısı, ceviz, fındık, fıstık, nohut, fasulye, hurma ve elma olmak üzere on iki çeşit katılır. Su ve buğday ana malzeme olarak düşünülür ve bu on iki çeşit içinde sayılmaz. On iki gün sonunda matem sona erer. On iki günden sonra ilk üç gün yenilir, içilir, eğlenilir. Muharrem ayı sonrası görülen bu uygulama sadece Tahtacı Alevilerine özgüdür. Tahtacı Alevilerinin eğlenme sebebi bir inançtan kaynaklanır. Bu inanca göre; mağarada sır olduğuna inanılan On İkinci İmam Mehdi, Muharrem'in on ikinci günü sır olduğu mağaradan çıkıp gelecektir. Bu inanca bağlı olarak Tahtacı Alevileri her Muharrem ayı sonrası İmam Mehdi'yi beklerler. Bu sebeple en güzel giysiler giyilir, kurbanlar kesilir, sofralar kurulur. Tahtacılar genelde kurban olarak Cebrail (horoz) keser ancak Muharrem'de koç kesilir. Dede kesilecek kurbanların hayırlısını verir.

Kurbanlar kurbanlıklar tarafından kesilir. Kurban kesmek için evlerin güneye bakan tarafında çukurlar hazırlanır. Kurban, bu çukurun başında sol ayağının üstüne yatırılır. Ayakları batıda, kafası Kerbela'ya doğru güneydedir. Kurban bu şekilde kesilir, kanı bu çukura akıtılır. Bu sırada dede ve talipler geniş bir salonda delil uyandırarak erkânı başlatır. Bu cem, Muharrem Kurbanı Cemi'dir. Delil uyandırıldıktan sonra dolu, nefes ve semah üçlenir. Bu süreçte kurban pişmiş olur, kurbanlı erkânın yapıldığı yere gelip kurbanın piştiğini haber verir. Dede, "ferraş gelsin" der. Süpürgeci gelir, meydana kapatır, dededen hayırlısını alır. Dede kurbanın pişirildiği yere gider, kazanın hayırlısını verir, erkânın yapıldığı salona geçer. Sofralar görevliler (hizmetliler) tarafından serilir. Üç ya da dört bacı yemeklerin hazırlanmasında aşçı baciya yardım eder. Bacılar, hazırladıkları yemek tepsilerini erkân salonun kapısına getirip görevlilere verirler. Böylece yemekler sofralara dağıtılmış olur.

Muharrem ayı, matem ayıdır. Kurban bayramından yirmi gün sonra başlar. Genelde on iki gün oruç tutulur. Oruç tutmak isteğe bağlıdır. Oruçlarda sahura kalkılmaz. Akşam yenen yemekle oruç tutulur. On ikinci gün öğleye doğru oruçlar açılır. On ikinci gün dedenin evinde aşure pişirilir. Dedenin evinin ardından diğer talipler de evlerinde o gün aşure pişirebilir. Bu sebeple on ikinci güne "*Aşur Bayramı*" da denir.

İnanç sistemine göre Hz. Hüseyin ve yakınlarının şehit edildiği Kerbela hadisesi 1 Muharremde başlayıp 10 Muharrem günü Hz. Hüseyin'in şahadeti son bulur. Bu sebeple bazı Alevi grupları on gün oruç tutarken bazıları ise On İki İmam'a atfen on iki gün oruç tutarlar (Ersal, 2016b: 475). Köyde Muharrem ayı orucu on iki gün tutulabildiği gibi bu orucu on gün tutan da vardır. Çünkü Hz. Hüseyin Muharrem onuncu günü kabul edilen günde şehit edilmiştir. Kimisi de on günü on ikiye tamamlar. On ikinci günün öğlenine orucunu açar. Kurban olarak horoz (Cebail) keser. On ikinci gün kesilen bu horoz ile "*Hız Hüseyin'in üç bayır*" da yapılmış olur. Bu horozun eti yedikten sonra et yemekleri ve hayvansal gıdalar da tüketilmeye başlanır. Köyde on iki gün oruç tutmak makbuldür. Köydeki inanışa göre on iki kere on iki orucunu tutan kişiler, hacca gitmiş sayılır ve bunlara "*on ikili*" denir. On iki kere on iki orucunu tutan kimseler kurban olarak bir kuzu keserler.

Alevi topluluklarca matem ayı olarak görülen Muharrem ayında Kerbela hadisesi ve bu hadisede şehit edilen Hz. Hüseyin ve yakınlarını anlatan mersiyeler zâkirler (sazandar) tarafından icra edilmektedir.

Hz. Hüseyin ve yetmiş iki yakınının Kerbela'da şehit edilmesi, mersiye, anlatma ve ritüellerle Alevi toplumunda canlı bir şekilde yaşatılmakta, Muharrem'de ocaklara ve yörelere göre değişen on, on iki ve on beş gün oruç tutulmakta ve tutulan oruçlardan sonra Muharrem Kurbanı Cemleri yapılmaktadır. Bütün ocaklarda icra edilmeyen Muharrem Kurbanı Cemi'nde, Kerbela'da Hz. Hüseyin ve yakınlarının başına gelen hadiseleri anlatan mersiye içerikli nefes, düvaz imam, ayet vb. türde manzumeler âşıklarca yaratılmış ve yaratılmaktadır. Yaratılan mersiyeler de ocakların cem ritüellerinde zâkirler tarafından icra edilmektedir (Ersal, 2019: 239).

Doyran köyünde Muharrem ayının on ikinci günü öğle vaktinde Muharrem Kurbanı Cemi yapılır. Muharrem Kurbanı Cemi'nin on ikinci gün yapılmasının sebebi vardır. İnanca göre Hz. Hüseyin, Muharrem'in onuncu günü şehit edilmiştir. Muharrem'in on ikinci günü cem yapılarak ve bugün kurban kesilerek Hz. Hüseyin'in üç hayrı yapılır. Muharrem Kurbanı Cemi'nde sazandarlar tarafından Kerbela hadisesini anlatan manzumeler icra edilmektedir. Köyden derlediğimiz manzumeler;

---1---

Evveli vaktinde Aşır ayları,
Cümle mümin kullar rehber yazılır,
Bir oruç yüz bin kurbandan ileri,
O da Hakk'ının katında sevap yazılır.

Aşırı tutan mümin tutmayan Yezit,
Sil onun adını kalbinden kazıt,
Aşırı fark eder de tutarsa bir Yezit,
O da müminler içinde mümin yazılır.

Aşırı tutmayana verdiler ferman,
Yoktur onun derdine bulunmaz derman,
Yaptırsa yüz köprü kesse yüz bin kurban,
O da Aşırı tutmayınca fasik yazılır.

Aşırı tutanlar Güruh-u Naci,
Gökte melekler yerde insanlar duacı,
On ikiyi tutan müslüm bacı,
O da cennet-i alada hürü yazılır.

Eydür Şah Hatayı'm Hakk'ın nutkuna,
Rahmet olsun on ikiyi tutana,
Onu götürürler cennet dükkânlarına,
O da müminler içinde mümin yazılır.

---2---

Matem aylarında aşır orucu,
Onu tutanlar sevap kazanır,
Kerbela'da yatar İmam Hüseyin,
Onu görenlerin benzi bozular.

Birini tutanlar ileri gider,
İkisini tutana Hak yardım eder,
Üçünü tutanlar cennete doğru gider,
O da divan-ı dergâhta sevap yazılır.

Dördünü tutana veli dediler,
Beşini tutana ulu dediler,
Altısını tutana Ali dediler,
O da divan-ı dergâhta Ali yazılır.

Yedisini tutan havadan uçar,
Sekizini tutan hülleler biçer,
Dokuzunu tutan cennet kapısını açar,
O da divan-ı dergâhta cömert yazılır.

Şah Hatayı'm eydir onuna zahmet,
On biri tutana okunur rahmet,
On ikiyi tutana okunur ayet,
Yüz bin kurbandan bin bir seyitten ileri yazılır.

---3---

İmam Hüseyin'i seven canlar,
Seven kan ağlasın matem ayında,
Kerbela şehitlerinin halinden bilenler,
Bilsin kan ağlasın matem ayında.

Sakının bu ayda olmayın üryan,
Bilsin bu ayda müminler mürem,
Şah Hüseyin diyelim yaramıza sürelim merhem,
Sarsın kan ağlasın matem ayında.

Sarsın yaraya insin gonca,
Ağlamakla geçirsin gününü,
Şehitler aşkına kurban canını,
Versin kan ağlasın matem ayında.

Biz de çekelim İmamların yasını,
İşit gerçek erenlerin sesini,
Bu ayda çekelim İmam Hüseyin'in yasını,
Çekelim kan ağlayalım matem ayında.

Güzel şah Hatayı'm bildiririm özümü,
Ağlamakla geçiririsin gününü,
Ali'ye talip olan toprağa sürsün yüzünü,
Sürsün kan ağlasın matem ayında.

---4---

On iki millet serden geçtiler,
Seven böyle sevsin İmam Hüseyin'i,
Kelleler kestiler kanlar saçtılar,
Seven böyle sevsin İmam Hüseyin'i.

Muhammet Ali'dir nurdan mayit,
Onlara inanmadı münkir-i Yezit,
İmamlar önünde sır verdi mürşit,
Seven böyle sevsin İmam Hüseyin'i.

İncille yordu düşünü,
Hak onarsın keşişin işini,
Yedi oğlunun kurban verdi başını,
Seven böyle sevsin İmam Hüseyin'i.

Talip olan katara dizildi,
Yalancı sofular ikrarından bozuldu,
Seyit Nesimi diri diri yüzüldü,
Seven böyle sevsin İmam Hüseyin'i.

Güzel Şah Hatayı'm bunu hal eyle,
Onlar yalan söylemedi diliyle,
Evladıyla, malıyla ve canıyla,
Seven böyle sevsin İmam Hüseyin'i.

---5---

Muhammet Ali'ye talip olanlar,
On İki İmamların yas günleri geldi.
Divan-ı Mahşer'de şefa'at umanlar,
On İki İmamların yas günleri geldi.

Giymeyin artık, çıkarın alları,
Durmayın haydi bağlayın karaları,
Muhammet Ali'nin mümin kulları,
On İki İmamların yas günleri geldi.

Üçünü tutanın cennettir durağı,
Hak gökten indirdi Burak'ı,
Erdebil'de şih sofunun süreği,
On İki İmamların yas günleri geldi.

Beşini tutan çekmez zahmet,
Hakk'ın divanında bulur rahmet,
Yedisini tutan özler cennet,
On İki İmamların yas günleri geldi.

Dokuzunu tutan erer murada,
Geçerler günahını kalmaz orada,
Yolunu gözlerler cennet-i âlâda,
On İki İmamların yas günleri geldi.

On birini tutan kuş gibi uçar gider,
Hak izin verir su gibi akar geçer,
Cennet-i âlâda Ab-u Kevser'den içer,
On İki İmamların yas günleri geldi.

On ikisini tutan keser kurbanı,
Kaynatır çorbasını, eder bayramı,
Şah Hatayı'm On İki İmamların hayranı,
On İki İmamların yas günleri geldi.

---6---

Bakıp dört köşeye seyran eyleyen,
Yaraların bende İmam Hüseyin,
Hak için kendini kurban eyleyen,
Yaraların bende İmam Hüseyin.

Müminlerin bade sunar elinde,
Arzularım kaldı senin yolunda,
Şehit düştün Kerbela çölünde,
Yaraların bende İmam Hüseyin.

On İki İmamlar gülbengini çekiyor,
Aşk ateşi sinemi yakıyor,
Daha al kanın ılgıt ılgıt akıyor,
Yaraların bende İmam Hüseyin.

Şah Hatayı'm hakikat evine girip sır olan,
Cümle müminler destur getiren,
Sensiz şu dünyayı neyliyen,
Yaraların bende İmam Hüseyin.

---7---(Düvaz İmam)

Bu gün matem günü geldi,
Ah Hasan'ım vah Hüseyin'im,
Senin derdin bağrım deldi,
Ah Hasan'ım vah Hüseyin'im,

Şehit olmuş Şah-ı Merdan,
Şah Hüseyin'im, vah Hüseyin'im.

Bizimle gelenler gelsin,
Serini meydana koysun,
Hüseyin'le şehit olsun,
Ah Hasan'im, vah Hüseyin'im,
Şehit olmuş Şah-ı Merdan,
Şah Hüseyin'im vah Hüseyin'im.

Kerbela'nın yazıları,
Şehit düştü gazileri,
Fatma Ana kuzuları,
Ah Hasan'im, vah Hüseyin'im,
Şehit olmuş Şah-ı Merdan,
Şah Hüseyin'im vah Hüseyin'im.

Gökte yıldız paralandı,
Şehribanu karalandı,
Şah Hüseyin yaralandı,
Ah Hasan'im, vah Hüseyin'im,
Şehit olmuş Şah-ı Merdan,
Şah Hüseyin'im vah Hüseyin'im.

Bir su verin masum cana,
Zalim içti kana kana,
Fatma Ana yana yana,
Ah Hasan'im vah Hüseyin'im,
Şehit olmuş Şah-ı Merdan,
Şah Hüseyin'im vah Hüseyin'im.

Boz bulanık puslu dağlar,
Virandır bahçeler bağlar,
Şah Hatayim durmaz ağlar,
Ah Hasan'im vah Hüseyin'im,

Şehit olmuş Şah-ı Merdan,
Şah Hüseyin'im vah Hüseyin'im.

---8---(Düvaz İmam)

Muhammed Mustafa Şah-ı Merdan'ın,
Aliyel Murtaza sana sığındık.
Hatice, Fatıma, İmam Hasan'ın,
Hüseyin-i Kerbela sana sığındık.

Zeynel Abidin'den Muhammed Bakır,
Cennet bahçesinde bülbüller şakır,
Cafer-i Sadık'a erdik çok şükür,
Kazım Musa, Rıza sana sığındık.

Muhammed Taki'ye verelim salâvat,
Aliyel Naki'den umarız imdat,
Hasan Ali Askeri el aman mürvet,
Mehdi sahip zaman sana sığındık.

On dört Masum Pak güruhu,
On yedi kemerbest gönlüm ilacı,
Pirim Hacı Bektaş serimin tacı,
Hünkâr Hacı Evliya sana sığındık.

Şah Hatayı'm senin kulun kurbanın,
Mahşerde kurulur ulu divanın,
Senin mücrime çoktur ihsanın,
Sultan sucak baha sana sığındık.

1.4. Yoz Cem/Yozarı Cem

Çalışma alanımız olan Doyran köyünde günümüzde “*Yoz Cem/Yozarı Cem*” adıyla bilinen bu cem yapılmamaktadır. Bu cem en son 1960'lı yıllarda yapılmıştır. Bu cem ile ilgili elde edilen veriler köyün yaşlı insanlarından toplanmıştır. Bu cem, 1960'lı yıllar ve öncesinde köyün gençlerine yolu ve erkânı öğretmek amacıyla yapılmaktadır. Bu cemde dede köyün gençlerine (kız ve erkek tüm gençler bu ceme katılabilir) bilgi verir. Öncelikle dede ile konuşulur, cemin yapılacağı gün kararlaştırılır. Ardından

cemin yapılacağı ev belirlenir. “*Sacağı-bacağı*²²” denilen üç görevliye haber verilir. Bu kişiler; dede, rehber ve delilcidir. Bu üç görevlinin ceme katılması şarttır. Bu görevler dışında ceme gözcü ve pervane de katılır. Gözcü cemin yapıldığı salonun kapısında durarak içeride düzeni sağlar. Genelde köyün yaşlılarından biri olan pervane de evin dışında dolaşarak evin güvenliğini sağlar. Bu cemde dede köyün gençlerine, inanç sitemi, yol hakkında bilgiler verir.

2. Belirli Gün ve takvime Göre yapılan Ritüeller ve İnanç Pratikleri

2.1. Cuma Akşamı

Her perşembeyi cumaya bağlayan gece, köy halkı dedenin evinde toplanır, burada ortak sofraya kurulur ve yemek yenir. Bu yemeğe katılanlar, evlerinde ne pişirdilerse ya da gönüllerinden ne geçerse getirirler. Sofralar serilir ve getirilen yemekler sırasıyla yenilir. Yemeklerin yenilmesinden sonra hayırlı verilir. Hayırlıdan sonra üç nefes söylenir, üç oyun (semah) oynanır. Haftanın değerlendirilmesi yapılır. Bu akşam sorunu olan toplum huzurunda problemini dedeye anlatır. Dedenin önderliğinde bu sorunlar çözüme kavuşturulur. Tahtacı Alevilerinde cuma akşamları yapılan bu toplantılar, günümüzde Doyran köyünde yapılmamaktadır. Eskiden yapılan bu akşamlarda dede ya da dedenin olmadığı yerde onun vekili önderliğinde köy halkı bir araya gelir, sorunları olanların cemaat huzurunda sorunu çözülmüş. Bu uygulamada amaç toplumda birlik, beraberlik ve dayanışma sağlamaktır. Çıblak, Tahtacıların yaz aylarında çalışmak zorunda olduğundan bu cemlere ara verildiğini ancak güz başlangıcından itibaren perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde, dede ya da dedenin olmadığı yerde onun vekili önderliğinde bu cemin yapıldığını, bu cemin herkese açık olup hem musahiplilerin hem de bekârların bu cemlere katılabildiğini söyler (Çıblak, 2005: 128). Cuma akşamları toplumsal birlik ve dayanışmayı sağlamaktadır. Özellikle perşembeyi cumaya bağlayan gecenin tercih edilmesinin ise sebebi vardır. Çıblak, bu durumun Tahtacılar arasında mevcut olan bazı inançlardan kaynaklandığını söyler. Tahtacılar arasında Perşembe gününün haftanın diğer günlerine göre daha önemli bir yeri olmasının sebebi; İnanışa göre Hz. Ali'nin doğumu, Nuh Peygamber'in gemisinin karaya oturması gibi büyük olaylar Perşembe günü gerçekleşmiştir. Bu nedenle cemler genellikle bugün yapılır; Cuma akşamı denilen ve haftada bir defa yapılan cem kutsal kabul edilen perşembeyi cumaya bağlayan gece düzenlenir (Çıblak, 2005:185-186). Köyde günümüzde devam etmeyen bu ritüel köyün yaşlıları tarafından aktarılmıştır.

22 Bu adlandırma, saç ayağından gelir. Saç ayağı; üç ayaklı, demirden yapılan ve üzerine tencere, tava, saç gibi âletler konularak yemek pişirmek için kullanılan bir araçtır.

Eskiden düzenlenen bu cemlerde sazandarlar tarafından nefesler de icra edilmektedir. Köyde eskiden Cuma akşamlarında sazandarlar tarafından icra edilen nefesler, bu ceme katılmış köyün yaşlılarından ve sazandarlardan derlenmiştir. Doyran köyünde Cuma akşamları sazandarlar tarafından icra edilen nefeslere örnekler;

---1---

Yürü bre arşın kitabını okuyan âşık,
Şu dünyanın temelinden haber ver,
Ya Ali'm ne yüzden hâsıl oldu?
Ay neyin nesiye gündün haber ver.

Yürü bre arşın kitabını okudum geldim.
Şu dünyanın temeli bir ikrar değil mi?
Ya Ali'm nurdan hâsıl olmuş,
Ay ezelden, gün Muhammed nuru değil mi?

Şu dünyada zar zor kokan ne idi?
Kimler yazar kimler buyururdu?
İkrar ile iman bir miydi?
İkrar iman bir olan dilden haber ver.

Şu dünyada zar zor kokan su idi,
Hak yazar Nuh peygamber buyururdu.
İkrar ile iman bir idi,
İkrar ile iman bir eyvallah değil miydi?

Dedem evinin nasibini kimler verirdi?
Gördüm bir deve dorumunu emerdi.
Ali'm üç yaşında cehenneme değirmen kurardı,
O da ne için dönerdi haber ver.

Dedem evinin nasibini Esmer-i cemaat verirdi,
Oturmuş mürşit talibini emerdi,
Ali'm üç yaşında cehenneme değirmen kurardı,
O da bir ikrarsıza dönerdi.

Kesik baş kalktı yürüdü,
Ne ağacı ikrar deminde meyve verirdi?
Üçüncü kapıdan bir sofı sürüldü,
Ah vah diyen dillerden haber ver.

Kesik baş On İki İmamlardan biriydi,
Can evinde ikrar demine meyve verirdi,
Üçüncü kapıdan bir sofı sürüldü,
Ah vah diyen diller düşkün değil miydi?

Güzel Şah Hatayı'm şu dünya ne oldu?
Hangi gün yağruldu, hangi gün halk oldu?
Duydum bir sofuya yedi yerden ün oldu,
Yedi yerden gelen ünden haber ver.

Güzel Şah Hatayı'm şu dünya ne oldu?
Çarşamba gün yağruldu, Perşembe gün halk oldu.
Duydum bir sofuya yedi yerden ün oldu,
Yedi yerden gelen ün de bir Hû değil miydi?

---2---

Rehberimden öğüt alayım dersen,
Müminler bayramı Cuma akşamı günüdür.
Hakk'ın emrini yapayım dersen,
Müminler bayramı Cuma akşamı günüdür.

Cuma akşamını tutmayanın ekini bitmez,
Bitse bile kendi hayrına yetmez,
Elinin karası yüzünden gitmez,
Müminler bayramı Cuma akşamı günüdür.

Cuma akşamında kaynayıp coşmalı,
İnip Hakk'ın kazanında pişmeli,
Günlerden günler lokmalar düşmeli,
Müminler bayramı Cuma akşamı günüdür.

Cuma akşamında toplanırdı canlar,
Anında toplanırdı sazlar, niyazlar,
Hak için semah tutardı bacılar,
Müminler bayramı Cuma akşamı günüdür.

Güzel Şah Hatayı'm böyle dedi,
İndi Hakk'ın ummanını boyladı,
Yezidin kalbini şeytan bağladı,
Müminler bayramı Cuma akşamı günüdür.

---3---

Rehberinden öğüt almak istersen,
Müminler bayramı Cuma günleri,
Hakk'ın didarına ereyim dersen,
Müminler bayramı Cuma günleri.

Cuma akşamında kaynayıp coşmalı,
İnip Hakk'ın kazanında pişmeli,
Yıldan yıla bir lokma pişmeli,
Müminler bayramı Cuma günleri.

Cuma günlerinde ekin ekilmez,
Ekilse de onun yılına yetmez,
Elinin yüzünün karası gitmez,
Müminler bayramı Cuma günleri.

Cuma akşamında çalınır sazlar,
Semah döner gelinler kızlar,
Orda kabul olur bütün niyazlar,
Müminler bayramı Cuma günleri.

Güzel Şah Hatayı'm der ki batında
Ali'ye indi Zülfıkar batında
Hak destur verdi aslan donunda
Müminler bayramı Cuma günleri

2.2. Kurban Bayramı

Doyran köyü Tahtacı Alevilerinde yılda üç defa kurban kesilir; 1.Hıdrellez, 2.Cılbak (Sarıkız²³), 3.Kurban Bayramıdır. İslâm dininde Kurban Bayramı, Hz. İbrahim'in oğlunu Tanrı'ya kurban edeceği sırada Tanrı'nın emriyle gökten inen bir koçun oğlunun yerine geçmesinin bir anısı olarak kutlanmaktadır ve bu kutlamalar Zilhicce ayının onundan başlayarak dört gün sürmektedir (Çıblak, 2005: 136). Köyde kutlamalar arife gününü bayrama bağlayan gecede başlar. Kurban bayramının arifesini bayrama bağlayan gece dedenin evinde "Bayram Akşamı" yapılır. Bu akşam, kesilecek kurbanlar için dededen ve toplumdaki hayır duası almak amacıyla yapılır. Bayram Akşamında dedenin evinde toplanılır ve dedenin kurbanı kesilir. Üç nefes okunur, dededen hayırlı alınır, kurban yenilir. Ertesi gün bayram akşamına toplanan herkes kendi kurbanını kesince dedenin evine kurbanın sağ ön bacağını getirir. Buna "uyuluk getirme" denir. Bu uyluklar, kurbanın ikinci günü yeniden dedenin evinde toplanılarak cemaat tarafından yenir. Böylece köydeki herkes birbirinin kurbanından yemiş olur. Kurban kesilirken okunan bir dua vardır. Buna "Kurban Duası" denir. Bu dua;

*"Bismişab Allah Allah
Hakk'tan indi üçü,
Nedir bunun suçu
Şab İsmail'e inen koç bu,
Kurban-ı Halil, Ferman-ı Celil, Delil-i İsmail,
Tekmil kurban tekbir getirsin,
Rızayla Hakk'a yetirsin,
Eşe Fatma Ana şefaâtçimiz olsun,
Destur iman, destur Şab, Selman-ı Pak."* Bu dua üç kere okunur.

Kurban Bayramı'nda icra edilen nefesler vardır. Bu nefesler, Bayram Akşamında dedenin evinde sazandar tarafından icra edilir. Köyden derlediğimiz nefesler;

---1---

Kerbela çölünden bir koyun geldi,
Guzum deyî meleyip de ağladı,
Goyunun sadası bağrımı deldi,
Yürekteki yaralarımı dağladı.

Goyun yere goydu nazlı dizlerini,
Dinleyin şeker gibi sözlerini,
Gıbleye döndermiş gara gözlerini,
Goyunun sesi yüreğimi dağladı.

Muhammed goyunun aslını sordu,
Goyun dara geçip hoş zarı gıldı,
Guzu gurban olmaz ya neden oldu,
Fatma Ana'nın gözyaşları çağladı.

Goyun dedi benim guzumu aldılar,
Beni hasret ataşına saldılar,
Cebrail, Mikail birlikte geldiler,
Salman İmamların belin bağladı.

Goyun dedi guzum hasların hası,
Nuh felekten öte gelirdi sesi,
Yarın mahşer günü gılam davası,
Deyince Muhammed Ali ağladı.

Şah Hatayî'm firkat bağrımı deldi,
Ali, Fatma, düldül, Zülfikar geldi,
Guzu gurban olmaz ya neden oldu,
Kırklar da Hü deyip özün birledi.

---2---

Hak Teâlâ Cebrail'e,
Cebrail'im gelsin dedi,
Varın söylen Halil'ime,
Ahdi yerini bulsun dedi.

Yine geldi bayram ayı,
Titrer Halil'in canı,
Yavrum İsmail'im seni,
Hakk'a kurban demiş dedi.

Hak kabul ederse beni,
Ata sen hiç çekme gamı,
Koç guzu gurban olmazsa,
Serim Hakk'a gurban dedi.

Bıçak dedi haşa haşa,
Neden çaldın beni taşta,
Taşı kestim baştan başa,
Kesmem İsmail'i dedi.

Kurbanı gönderdi delil,
Cebrail önünde gelir,
Ben senden cömerdim Halil,
Kaldır İsmail'i dedi.

Şah Hatayı'm bayramda kurban,
Ola dertlilere derman,
Sıratı geçmeye insan,
Korkmasın kullarım dedi.

---3---

Naci derler bir güruha vardım,
Kadir Mevla'm hoş yaratmış onları,
Allah Allah deyip darına durdum,
Onlar bizi sevmiş biz de onları.

Arıttı kalbini gümandan pastan,
Allar giyinmişler çıkmışlar yastan,
Bir hoş seda gelir güruhu dosttan,
Hakk'ın yoluna çağırır dilleri.

Birlik oldular rehberi tuttular,
Senlik benlik kalesini yıktılar,
Öylece güzel bir sistem geçtiler,
Kadir geceleri bayram günleri.

Onların cümlesinin yönü beri,
Dividi Muhammed ezberi Ali,
Şah Hüseyin mezhebi aslı olalı,
Ecdadına çıkar oldu yolları.

Şah Hatayî'm işte geldiğim meydan,
Yönünü çevirmeyen oldu şeytan,
İkrarın esir ettiği bu yoldan,
Seda verir Şah Hüseyin dilleri.

---4---

Kırklardan geldi bir koyun,
Koyun Ali'ye kuzum deyince,
Koyun özünü Hakk'a bağladı,
Koyun Ali'ye kuzum deyince.

Koyun der kuzumu aldılar,
Aldılar da Hakk'a saldılar,
Azrail oğluyula mahşere vardılar,
Koyun Ali'ye kuzum deyince.

Koyun der ki benim kuzum hasların hası,
Yedi yerden gelir melaikelerin sesi,
Mahşere kaldı bu koyunun işi,
Koyun Ali'ye kuzum deyince.

Ali'm Düldül'e bindi, haydadı,
Belinde Zülfikâr'ı zığladı,
Kamberi ağlaya ağlaya gözünün yaşı böğledi,
Koyun Ali'ye kuzum deyince.

Güzel Şah Hatayı'm koyun meledi,
Koyunun sesi Muhammed, Ali'ye koyardı,
Gökte melaikeler, yerde insanlar ağladı,
Koyun Ali'ye kuzum deyince.

---5---

Atam Cebrail, anam kısır koyun,
Bile bıçağını kurbanı, sen de soyun,
İmam Ali, Hasan ile Hüseyin'in aşkına,
On İki İmamlar aşkına kurbanım erenler.

Varın erenler kurbanın aşkına,
Hesap edin yüreğini döşünü,
Lokma yapın etini, sır edin kemiğini postunu,
On İki İmamlar aşkına kurbanım erenler.

CebraİL Kırklardan üç pay getirdi,
Getirdi erenlere evliyalara yedirdi,
Ücütünü, evini koydu, Seydibeytullah götürdü,
On İki İmamlar aşkına kurbanım erenler.

Birisi kırmızı, birisi sarı, birisi siyahtı,
Onlar için ne güzel birbirine mubahtı,
Yudu ücütünü, evini Seydibeytullah götürdü,
On İki İmamlar aşkına kurbanım erenler.

Askeriye, maskeriye demen kardeşler,
Mehdi'ye bent olan, münkürü başlar,
Gelin yolun sağına gidelim kardeşler,
On İki İmamlar aşkına kurbanım erenler.

Güzel Şah Hatayı'm ağlasak gerek,
Yedi iklim, dört köşeyi bağlasak gerek,
Sıdk-ı sadakatle İmam Ali'yi çağırsak gerek,
On İki İmamlar aşkına kurbanım erenler.

---6---

İşte geldi kurban günleri,
Titredi Ali'nin canları,
Hakk'a kurban adadım ben seni,
Yavrum, İsmail'im deyince.

İsmail yattı uyudu,
Uyandı Hakk'ın nuruna boyandı,
Analar nice bir dayandı,
Yavrum İsmail'im deyince.

İsmail'in önünde giderdi delili,
Ardından giderdi Cebrail Melaïke Veli,
Sen bizden cömert oldun ya Ali,
Yavrum, İsmail'im deyince.

İsmail'in kollarını bağladı atası,
Öğünü öğünü ağladı anası,
Arş-ı âlâdan indi İsmail'in eşi,
Kaldırın İsmail'imi deyince.

Bıçağımı çaldılar taşa,
Kesti gitti baştan başa,
Bakmaz mısın elâ gözden akan yaşa,
Kaldırın İsmail'imi deyince.

Güzel Şah Hatayı'm yarın derler bayram,
Bayram günlerinde olur kurban,
Koç kurban her derde derman,
Kaldırın İsmail'imi deyince.

---7---

Yürü bre Hayber kalesini yıkanlar,
Kâfiri imana çekenler,
Yönünü dönmüş, Ali'me doğru bakanlar,
Gelin gidelim Ali'min kurduğu yollara.

Yürü bre Ali'nin oğlu,
Tatlı söyleyelim tatlı dili,
Yürü bre Ali'nin oğlu,
Gelin gidelim Ali'min kurduğu yollara.

Taşı taşla döverler,
Suçluya sofunun yanında sorarlar,
Koç kurbanı sağ eşige bağlarlar,
Orada cömerdi kasaba sorarlar.

Tetbili kurban kuran getirir,
Sınır bekçileri gediğinde oturur,
Şemsili Tilbiz dolusunu yetirir,
O da sınır bekçilerinin ruhu için.

Güzel Şah Hatayı'm koyun meledi,
Koyunun sesi Muhammed Ali'ye koyardı,
Muhammed Ali doğru bir yol kurdu,
Gelin gidelim Ali'min kurduğu yollara

---8---

Çıktım koç babaya davet eyledim,
Bu gün yaylımdan geliyor koçlar,
Gördüm cemalini seyir eyledim,
Bu gün yaylımdan geliyor koçlar.

Düştüm koçun peşine,
Alamadım erenler izini,
Gün gibi parlayıp geliyor koçun yüzü,
Bu gün yaylımdan geliyor koçlar.

Koçun tüyü beyaz ile sarı,
O da bilir erenler yaz ile güzü,
Ali'min Zülfıkar'ına benzer koçun boynuzu,
Bu gün yaylımdan geliyor koçlar.

Koçu yılda iki kere kırkarlar,
Etini pare pare bölerler,
Onu da Şah İsmail'e kurban salarlar,
Bu gün yaylımdan geliyor koçlar.

Güzel Şah Hatayı'm yonca,
Yayla yayla Şah'ına varınca,
Güzel Ali'min yolları kıldan ince,
Bu gün yaylımdan geliyor koçlar.

---9---

Bozulmaz ustasın yaptığı yapısı,
Muhabbet evlerinin Kâbe'si,
Cennet-i âlâdan gelir kokusu,
Gördüm koçlar yaylımdan gelir bu gün.

Şu koyunu güden dönmez,
Muhabbet evlerine giden gelmez,
Körpe kuzudan kurban olmaz,
Gördüm koçlar yaylımdan gelir bu gün.

Şu koyunun kapısı açıktır,
İçinde kara gözlü koçu aktır,
Koyunun ahiri bıçaktır,
Gördüm koçlar yaylımdan gelir bu gün.

Şu koyunun koçu aktır, kuzusu kara,
Yediği otlar yüreciğini sara,
Onun birisi Şah İsmail'e gerek,
Gördüm koçlar yaylımdan gelir bu gün.

Güzel Şah Hatayı koyunun yayıldığı yonca,
Yayla yayla Şah'a varınca,
Ali'nin kurduğu yollar kıldan ince,
Gördüm koçlar yaylımdan geliyor bu gün.

---10---

Şu koyunu güttüm demesin,
Yayıldığı yerde çayır çimen bitmesin,
Bizi böyle edenler onup göçmesin,
Meleme koyun vazgeç kuzudan.

Şu koyunu güden bir uzun oğlan,
Sayıl yazın destura bağlan,
Kuzum gitti diye yalnız eğlen,
Meleme koyun vazgeç kuzudan.

Şu koyunun gittiği yer yüce dağ olsun,
Yayıldığı yer mor sümbüllü bağ olsun,
Kuzun gittiyse senin serin sağ olsun,
Meleme koyun vazgeç kuzudan.

Bre koyun sen bu kuzuları kuzuladın mı?
Sağını solunu izledin mi?
Kuzum gelecek diye yolunu gözledin mi?
Meleme koyun vazgeç kuzudan.

Bre koyun sen bu kuzuyu kurulasana,
Sağını solunu izlesene,
Kuzum gelecek diye yolunu gözlesene,
Meleme koyun vazgeç kuzudan.

Bre kuzu sen bu koyunun kuzusu musun?
Bağrımın, başımın sızısı mısın?
Alnımın kara yazısı mısın?
Meleme koyun vazgeç kuzudan.

Güzel Şah Hatayı'm deve gibi mazılar,
Anadan ayrılmış körpe kuzular,
Kuzu meledikçe yüreğim sızılar,
Meleme koyun vazgeç kuzudan.

---11---

Dün gece seyrim seyir içinde,
Bilinmez vatanda Ali vardır,
Goçun tabayındır, Allah tabayın,
Tüyünde ibrişim vardır bu koçun.

Şu koçun tüyü yaza boyanmaya,
Onların kalbinde Hak nişanı olmaya,
Bunu söyleyen kullar mahrum olmaya,
Tüyünde ibrişim vardır bu koçun.

Arif olsam şu koçu görsem,
Cübbe giyip tarik olsam yüzümü sürsem,
Cennet yaylımlarından suyunu dersem,
Türlü gidecek yolu vardır bu koçun.

Koyun kuzusu koç kurban Mekke'de bağlı,
Her bir insanoğlu yiyemez onu,
Bu dünyanın yüzü ikrara bağlı,
Türlü gidecek yolu vardır bu koçun.

Güzel Şah Hatayı'm gusülü farzı,
Biz de öğrenelim sünneti farzı,
Cihana gelmemiştir bu koçun tarzı,
Türlü türlü Şah'a gidecek yolu vardır bu koçun.

---12---

Sabah sabah suya giderken gördüm koçu,
Kadifeden tüyü vardır bu koçun,
Ehizemez gülü var bu koçun
Dolanı dolanı gider koçun yolları.

Koç kuzunun kulağı yürekte bağlı,
Lokmasını yiyemez her insanoğlu,
Koçun yolları Kâbe'ye doğru,
Dolanı dolanı gider koçun yolları.

Koç kuzuya giderken inlemez,
Minnet bizim söylediğimiz,
Farz ile sünnet yayılımı ikrar yatağı,
Dolanı dolanı gider koçun yolları.

Haydi, varalım ulu hanlara,
İçinde oturan ulu canlara,
Demeyelim sırrımızı yaban ellere,
Dolanı dolanı gider koçun yolları.

Güzel Şah Hataî'm söyler farzı,
Çekilmez oldu koçun darzı,
İkrarın üstünden Kâbe'ye doğru,
Dolanı dolanı gider koçun yolları.

---13---(Düvaz İmam)

Akıl ermez yaradanın sırrına,
Muhammed Ali'ye indi bu kurban.
Kurban olalım hakikatın nuruna,
Hasan Hüseyin'e indi bu kurban.

Şah İmam Zeynel'in destinde idi,
Muhammed Bakır'ın dostunda idi,
Cafer-i Sadık'ın postunda idi,
Kazım Musa, Rıza'ya indi bu kurban.

Muhammed Taki'nin darında idi,
Aliyel Naki'nin nurunda idi,
Hasan Ali Askeri'nin sırrında idi,
Muhammed Mehdi'ye indi bu kurban.

Aslı Şah-ı Merdan, güruhu naci,
Tarikata bağlı bu yolun ucu,
Senede bir kurban talibin borcu,
Erenler aşkına indi bu kurban.

Tarikattan marifete varalar,
 Cennet-i alaya hülle sereler,
 Derisini rehber vereler,
 Gaziler aşkına indi bu kurban.

Eydür Şah Hatayı'm bilir mi her can,
 Boynuzu tesbih oldu kanı da mercan.

2.3. Hıdırellez

Bir bahar bayramı olarak da kabul edilen Hıdırellez, oldukça yaygın bir kutlamadır. Hıdırellez, halk inancına göre peygamber veya veli olduğu rivayet edilen Hızır ile İlyas'ın bir araya geldiği günün anısına düzenlenen bir kutlama olup, Hıdırellez kelimesi de Hızır ile İlyas'ın zamanla halk ağzında aldığı şekli göstermektedir (Çıblak, 2005: 161). Bütün anlatımlarda dileklerin kabulünü sağlayan, insanlara yardımcı olan Hızır ile İlyas, inanca göre insanlar dara düştüğünde onlara yardım etmektedirler. Bu sebeple insanlar Hızır ve İlyas'ın gelecekleri yerleri ararlar. Hızır karalarda, İlyas denizlerde dara düşenlere yardımcı olur. Bu ikisi inanca göre yılda bir kez bir araya gelirler. İşte o gün Hıdırellez günü olarak törenleşmiş ve Hıdırellez, gelenekselleşen bir kutlama gününe dönüşerek günümüze kadar bu şekilde gelmiştir (Ersal, 2016c: 135). Halk inanışlarına göre Hızır, zaman zaman dünyada dolaşır, gezdiği yerlerde kuru otları yeşertir, dokunduğu kimsenin elinde yeşil bir iz bırakmış. Halk inanışlarında Hızır'ın uğradığı yere bereket, uğur getirdiği, darda kalanlara yardım ettiği yer alır. Hızır'a rastlayanların karşılaştığı kişinin Hızır olduğunu sonradan anlayıp, gördükleri zaman dileklerini söyleyememiş olmalarına yandıkları üzerine hikâyeler anlatılır (Boratav, 2016: 253). Eski Türk inançlarını en güçlü şekilde yaşayan zümrelerden biri olan Tahtacı Alevileri, Hıdırellez'e büyük önem verirler ve Hıdırellez'i üç gün boyunca farklı ritüeller ve uygulamalarla kutlarlar. Tahtacı Alevileri son elli yıla gelinceye kadar dağlarda ve ormanlarda hayatlarını sürdürdükleri için geleneksel öğretileri çok bozmadan günümüze kadar taşımışlardır. Hıdırellez, Alevi zümrelerce de bir bahara geçiş günü olarak kabul edilmektedir. Bu yönü ile Sünni zümredeki uygulamaların büyük çoğunluğu Hıdırellez'i 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan geceden başlayarak 6 Mayıs akşamına kadar ritüelik ve kutlamaya yönelik bir bayram veya kutsal bir gün olarak kutlarken Tahtacı Alevi gruplar 5 Mayıs gecesini 6 Mayıs'a bağlayan geceden başlayarak üç gün boyunca farklı mekanlarda ritüel ve inanç pratiklerinden oluşan kutsal bir zaman dilimi olarak kabul edip kutlarlar (Ersal, 2016c: 136). Bir Tahtacı

yerleşim birimi olan Doyran köyünde de Hıdrellez bir bayram olarak kutlanır. Bu gün Hızır ile İlyas peygamberlerin buluştuğuna inanılır. Bu kutsal buluşmanın anısına üç gün boyunca kutlamalar yapılır.

Doyran köyünde Hıdrellez için hazırlıklar önceden başlar. Evler temizlenir, boyanır. Kabristanlar temizlenir. Hıdrellez kutlamaları ölümler ve yaşayanların bir arada icra ettiği günlerden olup, ölümler de bu kutlamaya dâhil edilir. Kabirler ebedi nazargâhlar olarak görüldüğü için, nasıl bir insan evini özel günlere hazırlıyorsa, ölümlerin evi olan kabirlerin de hazırlanması gerekmektedir. Tahtacılar Hıdrellez için evlerinin boya ve temizliğini yaptıktan sonra herkes kendi yakınının kabirini temizlemek için kabristana gider. Bir evin temizliği nasıl yapılıyorsa kabristanların temizliği de o şekilde yapılır. Hıdrellez için kabirler de hazırlanır (Ersal, 2016c: 136-137).

Hıdrellez'in ilk günü olan 6 Mayıs sabahı kuşluk vakti herkes kalkınca özellikle genç kızlar pınar başına veya su akan bir çeşme başına giderler. Akan suda ellerini yüzlerini yıkayıp dilek tutarlar. Etraftan çiçekler toplayıp evlerinin giriş kapısına asarlar. Bu ritüel uygulamaların hepsi Hızır ve İlyas evlerine gelip dileklerini kabul edeceğine olan inanç ile yapılır. İnanca göre o sabah Hızır ve İlyas buluşacaklardır ve onların uğradığı yerde dilekler kabul olacak ve bolluk bereket eksik olmayacaktır. Kapıya asılan çiçek ve yeşillikler Hızır'ı hem temsil hem de davet eden simgelerdir (Ersal, 2016c: 137). Bu inanç Doyran köyünde de hâlâ yaşatılmaktadır. 6 Mayıs sabahı erkenden kalkılır, kapılara çiçekler ve yeşillikler asılır. Bu sabah gün doğmadan suya giren kişinin sene boyunca sağlığının çok iyi olacağına inanılır. Bu uygulamaların ardından sıra kurban kesimine gelir. Doyran köyünde Hıdrellez'in ilk günü olan 6 Mayıs'ta kurbanlar kesilir. Kurban kesiminde özellikle oğlak tercih edilir. Eğer oğlak kesilmezse yaşını doldurmuş bir kuzu da kurban kesilebilir. Tahtacılar da, Hıdrellez'de oğlaklar yeni yılın bolluk ve bereketini temsil ettiği, bahara kavuşmanın şükürü için kesilir. Maddi durumu iyi olan her aile birinci gün evinde ikinci gün kabristan'da, üçüncü gün ise Hızır'ın makamında birer şükür kurbanı olarak oğlak keser. Evin büyüğü olan erkek birey sabah kalkınca birinci günün şükür kurbanı olan oğlağını keser. Birinci gün evde kesilen kurban, evin bereketi ve evde yaşayan bireylerin yeni bir bahara sağlıklı kavuşmalarının şükürü için kesilmiştir. Bu kurbanda Hızır, Hak ile bir aracı rolü üstlenir. 6 Mayıs Hızır'ın günüdür ve dilekler onun aracılığı ile Allah'a iletilir. Evde kesilen oğlak ev halkı ve maddi gücü yerinde olmayıp oğlak kurbanı kesemeyen bireylerle hep birlikte yenir (Ersal, 2016c: 137-138). İnsanlar bayram olarak kabul ettikleri bu günde kurban kesmeyi bir vazife olarak bilirler. Doyran köyünde

Hıdırellez'in ilk günü kesilen bu kurbanlar hep birlikte yenir. Kesilen kurbanlar alınır, dedenin ya da köyde saygı duyulan bir büyüğün evine gidilip hep birlikte yenilir. Köyde ikinci gün mezarlıklar ziyaret edilir. Köy sakinleri mezarlığa giderken yanlarında yemekler götürür. Mezarlıkta et yemekleri hariç getirilen yiyecekler mezarlıkta bulunanlara dağıtılır. Buna “*adak dağıtma*” denir. Mezara daha çok lokum, bisküvi, fındık, fıstık gibi kuru gıdalar götürülür. Et yemeği götürülmemesinin sebebi yenecek ortamın bulunmayışıdır. Bu yiyecekler mezarlığa gelen insanlara dağıtılır, bir miktar kabirlerin üstüne bırakılır. Sonra küçük bir ateş yakılır ve kahve pişirilir. Kahve mezarlığa ziyarete gelen insanlar tarafından içilir. Ardından mezarlık temizlenir ve evlere dönlür.

Hıdırellez'in üçüncü günü olan 8 Mayıs'ta köy halkı için kutsal kabul edilen bir yatrının bulunduğu yerde toplanılır. Bu yer genellikle bir tepenin ve dağın yüksek noktasıdır. Bazı yerlerde bu mekân “hıdırlık” olarak bilinir. İnanca göre Hızır burada görülmüştür. Bu sebeple bugün Hızır'ın buraya geleceğine inanılır. Bu tepelerde bulunan türbelerin büyük çoğunluğu da makam kabridir. Yani burada bir kabir olmamakla birlikte Hızır'ın veya bir veli şahsiyetin bu mekânı kutsadığına inanılır. Bu inanç Türklerdeki dağ kültürü ile de bağlantılıdır. Allah-Gök Tanrı genel olarak yüksek yerlerde aranır. Yükseklik aynı zamanda hayattan kopuşun da simgesidir. Yüksekler hayattan kopmayı ve yalnızlığı simgeler. Allah kulu ile arasında kimseyi istemez. Bu sebeple yalnızlık Hakk'a yaklaşmayı veya onunla buluşmayı kolaylaştırır. Hızır da Allah'ın görevlendirdiği bir varlık olduğu için Hakk'a yakın mekânlarda insanlarla buluşması beklenir (Ersal, 2016c: 138). Doyran köyünde Hıdırellez'in üçüncü günü mezarlığa gidilir. Çünkü burada eski ululardan biri olduğuna inanılan “*Üçler Dedesi*”nin yatrı vardır. Köydeki inanişâ göre bu kişi, Saraybosna'da olduğuna inandıkları Abdal Musa Dergâhı'ndan gelmiştir. Köyün yaşlıları bu dedeyi görenlerin olduğunu söyler. Üçler Dedesi'nin yatrının neden orada olduğuna dair iki anlatı vardır. Bir anlatıda Üçler Dedesi kendisinin köylüler tarafından görüldüğü yerde kaybolmuştur. Bu sebeple yatrı oraya yapılmıştır. Bir diğer anlatıda ise dede, öldüğünde oraya defnedilmiştir. Burası Hak katında kutsaldır. Hıdırellez'de köylüler gelip bu yatrı mum yakarlar. Bu yüzden bugün mezarlıkta belli ritüeller gerçekleştirilmeden önce delil uyandırılmaz. Çünkü delil yerine geçecek mumlar Üçler Dedesi'nin yatrında yakılmıştır. Bugün köy halkı ile birlikte dede de mezarlığa gelir. Sazandar, Hıdırellez'e özgü nefeslerden birini icra ederken isteyenler kalkıp üç semah oynar. Bu semahı oynamak için musahipli ya da ikrarlı olmaya gerek yoktur. İçinden gelen kalkıp semah oynayabilir. İcra edilen nefes de içeri nefesi değildir. O sebeple herkes katılabilir. Hıdırellez'de köy halkı

tarafından kutsal kabul edilen bir yerde toplanıldığında âşık, eline sazı alarak “*üç oyun*” adı verilen üç semahı döndürür. Sıra ile üç semah dönülür. Semah, kulun Hak ile buluşmasıdır. Hıdırellez’de buluşma günüdür. Bu semahlar Allah ile birleşme isteğinin bir sembolüdür. Mekânın kutsiyetine, sözlerin ve hareketlerin kutsiyeti eklenir. Bu üç unsurun birliğinin dileklerinin kabulüne vesile olacağına inanılır (Ersal, 2016c: 139).

Doyran köyündeki insanlar çok önceleri yarı göçebe bir hayat yaşamakta imiş. Bu süreçte mayıs ayında yaylaya çıkılır, ağustosun başında da dönülmüş. İnsanlar mayıs ayında yaylaya çıkmadan önce hem ölüleri ile helalleşmek hem de bolluk ve bereketiyle gelen baharı kutlamak için Hıdırellez’de bu ritüelleri gerçekleştirmiş. Bir şükür günü olan Hıdırellez bolluğu ve bereketi temsil eder. Hıdırellez, yeni yılın ekmeğinin, emeğinin şükür günüdür. Hızır, bereketin sembolü olur. Bahar ve ardından gelen yaz bereketini simgelemektedir (Ersal, 2016c: 137).

Hıdırellez’de semah oynanırken sazandar tarafından icra edilen nefes;
Hızır güzelken, Hamza zorba iken,
Hızır geçti göremedim ay medet,
Mihman Hak evlerinde mihman,
Hakikat mihman geçti görmedim ay medet.

Gerçek erenler himmet çekince,
Arzulayıp sultan malına gelince,
Malını, yükünü sultana çözünce,
Sultan geçti göremedim ay medet.

Arş yüzünde melaiyeler gezerdi,
Şih sofunun buyruğunu çözerdi,
Hıdırellez gelmeden Hızır’ı savardı,
Hızır geçti göremedim ay medet.

Arş yüzünde meleklerin gezisi,
Şah deyip erenlerin kanat vuruşu,
İdris peygamberin hülle biçisi,
İdris peygamber geçti göremedim ay medet.

Güzel Şah Hatayi'm Hakk'ın nutkuna,
Biz de gezerdik güzel Ali'min sırlarında,
Melek gibi dururduk Mansur Darı'nda,
Mihman geçti göremedim ay medet.

3. Geçiş Dönemi Merkezli Ritüeller ve İnanç Pratikleri

Yaptığımız saha çalışmalarında geçiş dönemlerinin ilki olan doğumla ilgili yeteri veri elde edemedik. Elde edilen verilerin doğumla ilgili detaylı bilgiler içermemesi ve makalenin sınırlılıkları da göz önünde bulundurularak geçiş dönemi ritüelleri ve inanç pratikleri bölümümüz köye özgü ritüeller içeren “nişan” ile başlatılmıştır. Bu bölümde ayrıca düğün ve ölüm dönemleri etrafında oluşturulan ritüel ve inanç pratikleri ele alınıp, bu dönemlerde köyde sazandarlar tarafından icra edilen metinler aktarılmıştır.

3.1. Nişan

Nişanda dede ilk önce kız tarafında oturur. Şemsiye dolu hayırlısı verir. Arkasından kız tarafını çağırıp üç kere kızı ister. Üç sefer “olur” yanıtını alınca oğlan tarafını çağırır. Onlara, “Hayırlı olsun” der. Oğlan ve kız tarafına üç sıra dolu verir. Nişanlanacak oğlan ve kızı çağırır. Nişan yüzükleri dedenin huzurunda takılır. Düğünde sağdıç olacaklar önde, oğlanla kız arkada nişana gelen herkesin elini öperler.

Oğlan ve kız tarafı darda dururken oğlan tarafının hazırladığı “*Kahn Bohçası*” açılır. İçerisindeki yedi gümüş mecit ve iki çeyrekten, bir mecit dedeye, bir mecit bohçaya bağlanıp oğlanın anasına, bir çeyrek şemsiye, diğerleri kız tarafına verilir. Üç sıra dolu verilir, üç semah (oyun) oynanır. Oyunlar, oğlan anası – kız babası, kız anası – oğlan babası şeklinde oynanır. Arkasından nişan yemeği yenilir, nişan biter.

Hayatın önemli geçiş dönemlerinden biri olan evlenmenin ilk basamağı olan “nişan” töreni de dede ve cemaatin katılımıyla kutsanmış olmaktadır. Nişandan düğüne kadar geçen sürede akrabalık ilişkileri de arttırılarak düğüne hazırlıklar tamamlanır.

3.2. Düğün

Hayatın önemli geçiş dönemlerinden biri olan evlenmenin en önemli özelliğini düğün töreni ve bu tören etrafında gerçekleştirilen uygulamalar oluşturmaktadır. Bu

tören ve uygulamalarda amaç; geleneksel değerlere uygun bir biçimde yeni evli çifti ve aileler arasında oluşacak akrabalık bağını kutsamak ve bu bağı etrafa ilan etmektir.

Aile, toplumsal yapının temeli olduğu için, bu birliği sağlayan evlenme olayı da evrensel bir karakter kazanmıştır. Dünyanın her yerinde her aşaması, bağlı bulunduğu kültür tipini yansıtan, belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayı, özellikle tören, töre, âdet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir (Örnek, 2016: 255). Doyran köyünde de evlenme etrafında gerçekleştirilen inanç ve uygulamalar mevcuttur. Düğün ritüelleri üç gün sürer. İki gün düğün yapılır, üçüncü gün gelinin başı bağlanır ve ritüeller tamamlanmış olur.

1.Gün: Düğün sahibi ilk önce dolu hayırlısı alır. Üç sıra dolu yapılır. Arkasından “*okuntu*” (düğüne davet için verilen hediye) sayımı yapılır. Okuntu dağıtımı için iki kişi görevlendirilir. Bu kişiler okuntuyu dağıtıma çıkar. Sonra düğün bayrağı dikilir. Düğün bayrağını anabacı ile yardımcısı diker. İçerde olanlar gönüllerinden koptuğu kadar bayrağa para atar. Düğün sahibi de bir top kumaş atar. Bu kumaş, “*sağdıç okuntusu*”dur. Kumaş topu sağdıç anasına verilir. Bayrağın üzerinden toplanan para da bayrağı dikenlere paylaşılır. Sonra düğün bayrağı kalkar, sağdıç bayrağı dikilir. Ardından aynı bacılar tarafından bayrak dikilir. İçerdekilere sağdıç bayrağının da üzerine para atarlar. Bu kez sağdıç babası bayrağın üzerine bir küçük altın atar. Bu altın da sağdıç babasının düğün sahibine dürüsüdür (armağan). Bayrağa atılan paralar da toplanıp düğün sahibine verilir. Her iki bayrağa da ayrı ayrı dede tarafından hayırlı verir. Düğün ve bayrak sofrası gelir, düğün başlar.

2.Gün: İkinci günün akşamına kadar bir şey yapılmaz. Akşamında damat ile sağdıç darda dikilir. Bayraktar damadın, kâhya sağdıçın arkasında bir bıçakla durur. Dede ve kendisi de dede olan bir yardımcısı bir tepsi içinde bulunan gömlek, kuşak ve sarığı “*Peygambere salâvat, seyidîne Muhammed, kutlu olsun diyenin akabeti bayır olsun*” sözlerini üç defa söyleyerek gömlek ve kuşağı damada giydirip, sarığı damadın başına dolarlar. Arkasından damadın eline üç sefer kına sürülür, üzerinde durduğu örtüye sildirilir. İsteyenler bu kınadan alabilir. Bundan sonra “*Tura*” adı verilen uygulamaya geçilir. Başköşeye gelin kapıya arkası dönük olarak dikilir. Kapıya kadar yeni evli çiftler ellerinde bir bez parçasıyla dizilirler. Kapıya bir ip bağlanır. Dede damada “*Beri dapın, öte dapın, gitti geline dapın*” diye üç kez söyledikten sonra damadı içeri hafifçe ittirir. Damat ipi koparıp içeri girer. Damat üç kez geline dokunup kapıya gelir. Üçüncü dokunuşta gelinin arkasına dolanır. Bu arada dizili olan çiftler damada ellerindeki

bezlerle hafifçe vururlar. Sonrasında bayraktar, kâhya ve gençler ellerine aldıkları mendille damada vurarak onu dışarı atarlar. Arkasından gelin ikrarı yapılır ve düğün biter. Düğün gecesinin sabahına oğlan evi tarafından “*sabah daveti*” verilir. Sabah davetinde üç nefes, üç semah olur. Damadın annesi ile babası semah döner. Üçüncü semahta damat ile gelin de semah döner. Daha sonra gelinin başı bağlanır ve davet biter. Gelinin başını anabacı bağlar. Bu uygulama ile çiftlerin evliliği bir kez daha topluma duyurulmuş olur.

3.2.1. Özne

Düğünlerde düğünün bittiği akşam, gerdekten önce damadın bekâr arkadaşları tarafından dönülen semaha verilen isimdir. Öncelikle ortaya ters çevrilmiş bir kazan konur. Bu kazanın etrafında dönmek için sazandar, damat, bayraktar, kâhya ve damadın arkadaşları toplanır. En öne sazandar geçer. Sazandarın arkasında damat, onun arkasında bayraktar, kâhya ve diğer gençler sıralanırlar. Sazandar sazı eline alır ve özne semahına özgü nefeslerden birini icra ederek üç defa kazanın etrafında dönerler. Özne, damadın bekâr arkadaşları arasından ayrılışını temsil ettiği gibi, yapılan evliliği de kutsamaktadır.

Özneye özgü nefesler de vardır. Köyde icra edilen nefeslerden örnekler vereceğiz;

---1---

Gelin erenler seyir edelim,
Muhammed Ali'nin göçü geliyor,
Biliriz yükünü, nurla doldurmuş içini,
Övelim, övelim özneyi dönelim.

Nurdur Fatma Ana'nın saçı,
Al yeşil döşenmiş cennetin içi,
Almışlar güveyi de içlerine,
Övelim, övelim özneyi dönelim.

Gelin erenler ikrar verelim,
Alalım gidelim güveyi çekelim,
Gidelim On İki İmam katarına yedeyelim,
Övelim, övelim özneyi dönelim.

Cümle evliyalar ikrar semahı döndüler,
Gökteki melekler onların darına durdular,
Aldılar güveyi içlerine, çekip gittiler,
Övelim, övelim özneyi dönelim.

Güzel Şah Hatayı'm Hakk'ın divanına duralım,
Girelim içeri turayı atalım,
Fatma Ana'nın nurunu görelim,
Övelim, övelim özneyi dönelim.

---2---

Süre, süre sürdüler geyiğin sürüsünü,
Sürüden ayırdılar onlardan birisini,
Post ettiler Abdal Musa'ya onun derisini,
Kaç kuzulu geyik avcılar geliyor,
Övelim, övelim özneyi dönelim.

Avcılar aramızdan ayr oldu,
Kaçamadım dört bir yanım zay oldu,
Küçücük yavrularım avcılara pay oldu,
Kaç kuzulu geyik avcılar geliyor,
Övelim, övelim özneyi dönelim.

Avcılar ardımızdan ulaştı,
Kaçamadım dört bir yanım şaştı,
Küçücük yavrularım yuvada meleştı,
Kaç kuzulu geyik avcılar geliyor,
Övelim, övelim özneyi dönelim.

Evlerinin önünde bir aslan yazılar,
Ceren olmuş geliyor, boynu boncuklu tazılar,
Yok mu ağlayana ağlama diyen gaziler,
Kaç kuzulu geyik avcılar geliyor,
Övelim, övelim özneyi dönelim.

Güzel Şah Hatayı'm hep birden ağlarım,
 Küçücük yavrularımı dağlara saklarım,
 Üç günde bir gider yoklarım
 Kaç kuzulu geyik avcılar geliyor,
 Övelim, övelim özneyi dönelim.

3.3. Ölüm

Doyran köyünde hayatın önemli geçiş dönemlerinden biri olarak kabul edilen ölüm etrafında toplanan inanç ve uygulamalar vardır. Cenaze, bu inanç ve uygulamalar doğrultusunda gerçekleştirilen ritüellere göre defnedilir. Ölüm, somut olarak, insan yaşamının sona ermesi olsa da insan topluluklarının inanışlarında bu olay da doğum ve düğün gibi bir geçiş aşaması değerini taşır (Boratav, 2016: 221). Ölümün bir son olmaması, yeni bir hayatın başlangıcı olması düşüncesinden dolayı geride kalan insanlar, ölüyü memnun etmek, onu yeni bir hayata hazırlamak için definden önce ritüelleri gerçekleştirmeye başlarlar. Köyde kişi eğer akşamüzeri ya da daha geç bir saatte vefat emişse veya şehir dışında bulunan bir akrabası varsa bir gece evde bekletilir. Evin geniş bir odasının ortasına bir yatak serilir ve cenaze bu yatağa yatırılır, başucuna delil konur. Delilci gelir, delili uyandırır. Bu sırada “*tabaret suyu*” hazırlanır. Köyde cenazeyi yıkayacak özel bir görevli yoktur, ölen kişinin yakını bu işe uygun gördüğü kişiyi çağırır. Hazırlanan ılık su ile cenazenin edep yerleri yıkanır ve kurulanır. Bu temizlik, kişinin ölümlük edep yerlerinin kirlenmiş olacağı düşüncesi ile yapılmaktadır. Bu uygulamanın adı “*tabaret suyuna koyma*”dır²⁴. Taharet suyuna koyma uygulamasından sonra “*erkân vurma*”ya geçilir. Erkân vurma için köyde dede varsa dede gelir, eğer dede yoksa rehber ya da sazandar bu görevliler yoksa bilen biri gelerek cenazenin başında dua okur. Bu görevlinin okuduğu “*erkân duası*”dır. Görevli sağ elini cenazenin göğsüne koyar ve üç kere şu duayı okur; “*Bismişah geldik dünya evine, göçtüük abret evine, bağlandıık On İki İmam yoluna. Hâldir bâl, yoldur yol. Yürü bre Allah'ın kulu gittiğin cennet evi, daldığın abret gölü. Mükerrem evvel Mükerrem sani benim elim değil, Şah ustasının eli.*” Daha sonra kadınlar cenazenin başına toplanır, ağıt yakarlar. Erkekler ise evin bahçesinde toplanır, bir ateş yakarlar ve sabah beklenir. Bir müddet sonra ölünün “*sazını almak*” için sazandar sazıyla gelir. Cenazenin başında delinin yanına oturur.

24 Taharet suyuna koyma ve cenaze yıkama işi, eğer ölen kişi kadınsa bir kadın erkekse bir erkek tarafından gerçekleştirilir.

Burada ölüm ile ilgili üç nefes söyler. Ölüm nefesi dışında başka nefes okunmaz. Nefes okuduktan sonra sazandar dışarı çıkar. Gece boyunca iki ya da üç kere daha nefes okur. Kadınlar, sazandar nefes söylerken ağlamayı keser, onu dinler. Sabahına cenazenin başında delil uyandırılır. Eli, yüzü, ayakları yıkanarak abdest aldırılır. Dede gelir, göbekten çeneye doğru sıvazlayarak üç defa şu sözleri okur; *“Elimi koydum döşüne, başını koydum tenesir taşına, ölüm sade senin değil, cümle âlem başına. Destur iman, destur Salman-ı Pak”* der. Bu uygulamanın adı *“cenaze tarî”*dir. Bu uygulamada *“Şah”* kelimesi kullanılmaz. Bu uygulama gerçekleştirildikten sonra cenazenin bütün vücudu yıkanır ve oradaki herkesten helâllik istenir. Bu uygulamanın adı da *“helâllik alma”*dır. Helâllik alınırken dede tarafından şu sözler okunur;

*“Eeey cemaat!
 Bu mevta gayrı ben gidiyorum
 Yanıma gelenlere selâm söylen
 Acep hali ne diye soranlara selâm söylen
 Soyun beni koyun tenesir üstüne
 Yıyan abbaplara selâm söylen diyor.
 Ab neden düştüm ben senin bırsına
 Doyamadım bu dünyada eşime dostuma
 Namaz için gelip benim üstüme
 Duranlara selâm söylen diyor
 Eeey cemaat!
 Bu mevta gayrı ben gidiyorum
 Gelen komşulara selâm söylen diyor
 Benim hakkım sana helâl olsun
 Diyen komşulara selâm söylen diyor.
 Hakkınızı helâl edin! Helâl edin! Helâl edin!
 -Helâl olsun! (orda bulunanlar haklarını helâl eder)
 Allah, Allah ya Allah ya Muhammed
 Ya Ali sendendir medet*

Allah taksiratını affetsin cennet mekâmı olsun...” Orada bulunanlardan helâllik alınır. Helâllik alındıktan sonra cenaze defnedilmek için mezarlığa götürülür. Mezarlıkta cenaze namazı kılınır, ardından cenaze defnedilir. Ölünün başında sazandar tarafından icra edilen nefeslere örnekler;

---1---

Uçtu gönül kuşu gitti havaya²⁵,
Konmayınca inanmaz gönlüm,
Koyun suyumu ısınsın,
Yunmayınca inanmaz gönlüm.

Terziler gelsin kefenimi biçsin,
Ustası gelsin tabutumu çaksın,
Göğsümde yeşil çimenler bitsin,
Bitmeyince inanmaz gönlüm.

Ne dersin şu feleğin işine,
Dönmüş yönünü gidiyor Hakk'a,
Biçin bir gömlek istemez yaka,
Giymeyince inanmaz gönlüm.

İşte geldi bize kefareti bezi,
Mesken oldu süzöldü ela gözü,
Çatıldı tabutu, kazıldı mezarı,
Gömülmeyince inanmaz gönlüm.

Yürü bre Kul Himmet'im var mıdır dünyada kalacak?
Yiğit atların dizginlerini kimler alacak?
Var mıdır bu dünyada baki kalacak?
Kalmayınca inanmaz gönlüm.

---2---

Köyneğin dilim dilim dilindi²⁶,
Öksüzlüğüm cümle âlemce bilindi,
Anam gözümün önünden ırıldı,
Analar ölüp kullar öksüz kalmasın.

25 Yaşı ilerlemiş insanlar vefat ettiğinde okunan nefeslerden biridir.

26 Doğumda ölen kadınlar için söylenen nefeslerden biridir.

Anası bakardı kızına,
Yastığı diken olmuş batardı yüzüne,
Anam görülmez oldu gözüme,
Analar ölüp kullar öksüz kalmasın.

Akşam olur yerim daralır,
Sabah olur işim zoralır,
Öksüz kalanın benzi sararır,
Analar ölüp kullar öksüz kalmasın.

Ölüm geldi kapı kapı gezdi obayı,
Biz gökledi yedik anayla babayı,
Bir dilim ekmeğe yedi defa gezdim obayı,
Analar ölüp kullar öksüz kalmasın.

Yürü bre Kul Himmet'im atılam,
Tuz değilim her aşā katılam,
Yoktur kolayı ölümden kurtulam,
Analar ölüp kullar öksüz kalmasın.

---3---

Anam, anam gadın anam²⁷,
Emzirdiğin sütü helâl eyle,
Otur başıma derdini söyle,
Anam bugün misafirim sana.

Anam oturursun başıma,
Seyir etsin gözümün yaşına,
Anam bir daha görmem seni,
Anam bugün misafirim sana.

Anam çıksın yaylaya yaylasın,
Gelen gidenle bana selâm eylesin,
Gelsin başucuma derdimi dinlesin,
Anam bugün misafirim sana.

27 Genç yaşta ölenler için söylenen bir nefestir.

Kapıya karlar tozar,
İki erfak gelmiş kabir kazar,
İçinde elâ gözlüm yatar,
Anam bugün misafirim sana.

Elleyin erenler mezarımın taşını,
Silin erenler gözünüzün yaşını,
Kaldırman beni, beklen başımı,
Anam bugün misafirim sana.

Yürü bre Kul Himmet'im gül içinde,
Bindirdiler ağaçtan ata,
Ölüm mü olur bundan öte,
Anam bugün misafirim sana.

---4---

Emsallerim içinde güler oynardım²⁸,
Dünyamı zindana döndürdün felek,
İsmime haydi dedin, dünyadan namımı kaldırdın,
Dünyamı zindana döndürdün felek,

Ak göğsüme beyaz kefen biçildi,
Mesken oldu, elâ gözlerim süzüldü,
Tabutum ustalar elinde çatıldı,
Kaburumun tabutu yürüdü gidiyor felek.

Benim halimi gören kanlar ağlardı,
Anamın babamın ciğerini dağlardı,
Emsallerim geldi bayrağımı bağladı,
Bayrağımı meydana diktin ya felek.

Azrail'i görünce belim büküldü,
Gözlerim görmez, dilim söylemez oldu,
Benim yolum ahrete açıldı,
Dünyada ahtım çok idi ya felek.

28 Köyde genç biri öldüğünde cenazesinde okunan bir diğer nefestir.

Kul Himmet'im Őu dűnyaya geldim gittim,
Yağmurlarla yağdım, otlarla bittim,
Şimdi ben ahret yolunu tuttum,
Cennete meŐk-i seyran et beni ya felek.

---5---

Ben de Őu dűnyaya geldim geleli,
Felek kadrimi bűkene benzer,
Yiyip, iĉip sefamı sűrmeye geldim,
Felek kadrimi bűkene benzer.

Feleğın bize verdiği taŐ ağırdır,
Azrail gelmiş baharı dağıtır,
Nűbeti gelen koymuŐ űğűtűr,
Sepetlikte bir denk vara benzer.

Yűksek minarede sala verildi,
ĉarkacılar bir araya derildi,
Mezarcılara kazma kűrek verildi,
Ahret elinde cenk vara benzer.

Ŗlűm geldi el ayak ŐaŐtı,
Kalmadı dűkkânlar, ulu hanlar gűĉtű,
Nice koĉ yiėitler topraėa dűŐtű,
Yıkılası topraklar dolmamıŐa benzer.

Kul Himmet'im ağlamasın,
İyiler űlűp kűtűler kalmasın,
KiŐi gűrdűėűnden geri kalmasın,
Yıkılası topraklar dolmamıŐa benzer.

---6---

Bak sabahıydızı doėmuŐ dűzceden²⁹,
Őavkı vurmuŐ pencereden, bacadan,

29 Kűyde eėer űlen bir kadın ve cenaze o gece evde bekletiliyorsa, cenazenin baŐında bekleyen eŐi sabaha karŐı bu dűrtlűėű okumaktadır.

Uykusuz mu kaldın dünkü geceden,
Uyan sevdiğim sabah oluyor.

---7---

Şu dünyaya geldim geleli³⁰,
Boğum boğum olmuş akça elleri,
Yürümüş Hakk'a boş kalmış elleri,
Nice kınalı gelinler var kara yer sende.

Üç gün oldu biz buradan geçeli,
Ak koyunu kara koyundan seçeli,
Eli meyramlı yüzü peçeli,
Nice büyük kızlar var kara yer sende,

Şu dünyaya geleli ne gördün ne geçirdin?
Ufak pazıları yuvasından uçurdun,
Sofrasında pir dolular içirdin,
Nice pir kocalar var kara yer sende.

Yürü bre Kul Himmet'im Hakk'adır,
Hak, Hakk'ın ateşinin düştüğü yer yakadır,
Anasının sütü burnunda kokar,
Nice ipek mersin çocuklar var kara yer sende.

---8---

Şu dünya dediğin bir yeşil yaprak,
Düşer yere yıprak yıprak,
Ahtimiz, ötemiz kara toprak,
O da boynumuzdan aşar bir zaman.

Yedirip içirmek bir hoştur,
O da zalimle fakire çok güçtür,
Ruh dediğimiz kafeste bir kuştur,
O da kafesten uçar gider bir zaman.

30 Ölelerde (Salgın hastalıklarda) söylenen bir nefestir.

Ben bir bey idim giderim el işine,
Zalime kul oldum ne derim kendi işime,
Daha neler gelir benim garip başıma,
Akıl başa devşirilir bir zaman.

Yazık oldu genç iken ölene,
Yârini eller alana,
Ardında ufak uşağı kalana,
Ah ölüm der gider bir zaman.

Şah Hatayı'm, Pirim Sultan böyle olur mu?
Kişinin ettiği yanına kalır mı?
Sahipsiz mallar mülk olur mu?
Sahibi gelirse eksilir bir zaman.

---9---

Aşağıdan gelirdi acem sucusu,
Çırpına çırpına ağlardı onun bacısı,
Ölüm dediğin yürek acısı,
Var git ölüm neyin kaldı bizde?

Ölüm gelmiş içimizde gezdi,
Ananın, babanın bağrını ezdi,
Gelinlik kızın al duvağını çözdü,
Var git ölüm neyin kaldı bizde?

Ölüm geldi içimizde kışladı,
Kışladı da bildiğini işledi,
Koç yiğitle gelinlik kızıdan başladı,
Var git ölüm neyin kaldı bizde?

Yükseklerde minareler kuruldu,
Oraya çarkaçlar derildi,
Onlara kazma kürek verildi,
Var git ölüm neyin kaldı bizde?

Yürü bre Kul Himmet'im şu dünyayı neylersin,
Sarı öküzden, balıktan berisini söylersin,
Ahirinde şu dünyayı neylersin?
Var git ölüm neyin kaldı bizde?

---10---

Ben Hakk'ın haznesinde bir gizli sır idim,
Hak gönderdi beni atama,
Atam anama sızdırdı,
Mersin ettin, dünyaya getirdin felek.

On beşimden yirmiyeye eriştim,
Otuzumda aktım, göl oldum,
Kırk yaşımda boz bulanık sel oldum,
O zaman ayak ayak aşağıya aldın felek.

Kırk beşimden elliye eriştim,
Altmışımda yolum yokuşa düşürdüm,
Yetmişimde tebdilim şaştı,
O zaman dostu düşmanı bildirdin felek.

Sekizimde sektiğimi, seksenimde sekemem,
Dokuzumda tuttuğumu doksanımda tutamam,
Yüz yaşında da yerimden kalkamam,
O zaman da altı aylık mersine döndürdün felek,

Kul Himmet'im koymaz öldürürsün,
Cümle âlemi bir defterde kandırırsın,
Durmaz Azrail'i gönderirsin,
O zaman da dünyaya gelmemişe döndürdün felek.

---11---

Evveli geldi bir kesik baş,
O kesik başı neyledin dünya?
Ağladı aslanlar Ali'ye,
Ya aslan Ali'yi neyledin dünya?

Allah Allah derdi yürürdü beriden,
Ağzının ikrarıyla dağı taşı eriten,
Binip cansız duvara can verip yürüten,
Ya o Hacı Bektaşî Veli'yi neyledin dünya?

Kaldırılmış başını hırsından bakardı,
Mümine Müslime arzular çekerdi,
Sıyrılr meydan yerine çıkardı,
Ya o Hamza pehlivanı neyledin dünya?

Yoktur şu cihanın ötesi,
Var mıdır sözümüzün hatası?
Dökülür gelir Abdal Musa'dan ötesi,
Ya o Hüseyin Gazileri neyledin dünya?

Kul Himmet'im Kâbe sara,
Herkes kazancını alır, durur dara,
Mağrip'ten Maşrıb'a yürürdü ünü hükmü,
Ya o Sultan Süleyman'ı neyledin dünya?

---12---

Geldi Kesik Baş Ali'ye ağladı,
Onların isminden âlem korkardı,
Narayı verdikçe dünyayı yıkardı,
Aslan Ali'yi neyledin dünya?

Çıktım baktım şu dünyanın ötesine,
Dökülmüş geliyor Abdal Musa'dan Ötesi,
Var mı erenler sözümün hatası?
Hasan Gazi'yi neyledin dünya?

Hemi gamrulur hemi bakarsın,
Mümine Müslime arzular çekersin,
Soyunur meydan alanına çıkarsın,
Hamza pehlivanı neyledin dünya?

Allah Allah deyip beri yürüyen,
Ağzının ikrarı ile dağları deviren,
Binip cansız duvarları yürüten,
Hacı Bektaş Veli'yi neyledin dünya?

Güzel Şah Hatayi'm şurada burada,
Sultan Süleyman'ın mekânı nerede?
Güzel Şah Ali'min mekânı sırda,
Güzel Şah Ali'mi neyledin dünya?

---13---(Düvaz İmam)

Hü diyelim gerçeklerin demine,
Gerçeklerin demi nurdan sayılır,
On İki İmam katarına uyanlar,
Muhammed Ali'ye yardan sayılır.

Üç gün imiş şu dünyanın sefası,
Sefasından artık olur cefası,
Gerçek erenleri nutku nefesi,
Biri kırktır, kırkı birden sayılır.

İhlâs ile gelen bu yoldan dönmez,
Dost olan dostuna ikilik sanmaz,
Eri hak görmeyen Hakk'ı göremez,
Gözü bakar amma körden sayılır.

Gerçek âşık menziline durursa,
Çerağ gibi yanıp yağı erirse,
Eksikliği kendi özünde bulunursa,
O da erdir yine erden sayılır.

Şah Hatayi'm eydür Bağdat'tır vatan,
İkilikten geçip birliğe yeten,
Erenler yanında kıyl ü kal tutan,
Yolu dikenlidir hardan sayılır.

Sonuç

Çalışma alanımız olan Doyran köyü, Kazdağlarında bulunan Tahtacı yerleşim yerlerinden biridir. Sözlü tarihe göre Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u almak ve Midilli'de çıkan isyanları bastırmak için kullanacağı gemilerin kerestelerini biçtirmek amacıyla Toros Dağlarındaki Tahtacı Türkmenlerini Kazdağlarına davet etmiştir. Bölgeye gelen Tahtacı Türkmenleri iş bitiminde bölgeyi terk etmeyip buraya yerleşmişlerdir. O günden bu güne yörede yaşamlarını sürdüren Tahtacılar, atalarından devraldıklarını söyledikleri ritüel ve inanç pratiklerini devam ettirmektedir. Bölgedeki Tahtacı Alevileri dede ve talip toplulukları Yanyatır Ocağı'na bağlıdır. Bu çalışmada Yanyatır Ocağı'na bağlı dede ve talip topluluklarından biri olan Doyran köyü ritüel ve inanç pratikleri ele alınmış, yorum ve analizlerle sunulmuştur. Çalışmamızdaki veriler, kendisi de Doyran köylü olan Hasan Taşçinten tarafından uzun yıllar boyunca etrafında bulunan insanlarla yaptığı mülakatlar, aile büyüklerinin aktardıkları bilgiler ve köyde erkân yürütmüş dedelerin defterlerinin incelenmesi sonucu elde edilmiştir. Bu verilerin bir kısmı ritüel ve inanç pratikleri bağlamında Hasan Taşçinten ile birlikte tarafımızdan tasnif edilmiş ve analizlerle bu makalede sunulmuştur. Bu verilere göre; köyde bazı ritüel ve inanç pratikleri devam ettirilirken bazıları bir önceki kuşağın uygulamalarında kalmıştır. Örneğin bugün köyde İkrar Cemi, Musahip (Tercimen) Cemi, Muharrem (Aşır) Cemi devam ettirilirken, Yoz Cem/Yozarı Cem ve Cuma Akşamı yapılmamaktadır. İkrar alma, yola girmenin ilk aşaması olarak kabul edilir ve ikrarı alan kişiye eline, beline, diline sahip olması gerektiğine dair söz verdirilir. İkrarını alan çiftler, bir sonraki aşamada bu dünyada bel kardeşlerinden daha fazla sorumlu olacakları musahiplerini/ahiret kardeşlerini seçerler. Bunun için de dede önderliğinde Musahip/Tercimen Cemi düzenlenir. Bu cem ile kardeş olan çiftler, Öz Kurbanı ile işleyecekleri suçta birbirlerinden ayrılırlar. Öz Kurbanı Cemi'nden sonra artık herkes kendi işleyeceği suçtan sorumlu olacaktır. Bu üç cem "yol"a girme, cemaate dahil olma konusunda önem taşıdığı için bu cemler ve bu cemlerdeki ritüel ve inanç pratikleri özenle devam ettirilmektedir. Köyde devam ettirilen bir diğer cem ise Muharrem (Aşır) Cemi'dir. Bu cemde Kerbela hadisesinde şehit edilen Hz. Hüseyin ve yakınları için duyulan üzüntü dile getirilir, Kerbela hadisesini anlatan metinler sazandarlar tarafından icra edilir. Bu cemler devam ettirilirken köyde devam ettirilmeyen ritüeller de vardır. Cuma Akşamı ve Yoz Cem/Yozarı Cem. Köyde Cuma Akşamı, perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde düzenlenir, dede ya da dedenin vekili önderliğinde toplanan cemaatin sorunları çözülmüş. Cuma Akşamı'nda hem taliplerin sorunları çözülür hem de toplumda birlik ve beraberlik sağlanmıştır. Günümüzde yapılmayan

Cuma Akşamı'na dair elde edilen bilgiler köyün yaşlılarından tarafımıza aktarılmıştır. Köyde devam ettirilmeyen bir diğer ritüel ise Yoz Cem/Yozarı Cem'dir. Yoz Cem/Yozarı Cem en son 1960'lı yıllarda yapılmıştır. Dede önderliğinde yapılan bu cemde köyün gençlerine yola dair bilgiler aktarılmış. Bu ceme dair veriler ise köyün sazandarlarından elde edilmiştir. Bu durum bize bazı ritüellerin kaybolduğunu göstermektedir. Hatta bu törenlerin isimlerini gençler arasında hiç duymayanlar vardır. Takvimin belirli günlerinde yapılan Hıdrellez ve Kurban Bayramı ise varlığını hâlâ sürdürmekte, önceki kuşaklardan getirilen uygulamalar devam ettirilmektedir. Bir bahar bayramı olarak kutlanan Hıdrellez'de Hızır'ın evlere uğrayacağı ve dilekleri Allah'a ulaştıracağı inancı ile belli inanç pratikleri gerçekleştirilir. Hıdrellez'de yeni yılın bolluk ve bereketini temsil eden kurbanlar kesilir, kabirler ziyaret edilir. Kurban Bayramı kutlamaları ise arife gününü bayram gününe bağlayan geceden başlar. Bayram Akşamı denilen bu gecede dedenin evinde toplanılır ve dede kesilecek kurbanlar için hayırlı verir. Hayatın geçiş dönemlerinde önemli birer aşama olarak kabul edilen nişan, düğün, ölüm etrafında kümelenmiş inanç ve uygulamalar da devam ettirilmektedir. Çünkü bu dönemlerde kutsanmak kişi ve ailesi için oldukça önemlidir. Nişanda kız dede tarafından istenir, nişan yüzükleri dedenin huzurunda takılır. Böylece bu olay kutsanmış olur. Köyde düğünler üç gün sürmektedir. İlk iki gün eğlenceler yapılır, dedenin önderliğinde evliliği kutsayacak inanç pratikleri gerçekleştirilir. Üçüncü gün ise gelinin başı anabacı tarafından bağlanarak bu dönemde yapılan uygulamalar tamamlanmış olur. Hayatın geçiş dönemlerinin sonuncusu olan ölüm etrafında da kümelenmiş inanç ve uygulamalar mevcuttur. Bu inanç pratikleri ile ölen kişi bir sonraki yaşama hazırlanır.

Çalışmamızda sahadan toplanan veriler tasnif edilerek cem ritüeli ve ritüel merkezli inanç pratikleri, geçiş dönemi merkezli ritüeller ve belirli günlerde yapılan ritüeller köyde nasıl icra ediliyorsa anlatılmış, bu törenlerde sazandarlar tarafından icra edilen metinler aktarılmıştır. Köyde bu törenlerin toplumsal birlik ve beraberliği sağladığı fikri vardır. Ancak son yıllarda gençlerin okumak ya da çalışmak için şehir dışına gitmesi, geleneği bilen ve aktaran yaşlıların hayatlarını kaybetmesi ile bazı uygulamalarda eskiye nazaran değişiklikler ve kaybolan inanç pratikleri tespit edilmiştir. Bu durum köyün şimdiki sakinleri tarafından üzücü bir durum olarak görülür. Bu sebeple köydeki insanlar kendilerinin bildiği ve Horasan'dan bu yana geleneklerinde var olduğuna inandıkları inanç ve uygulamaları gençlere aktarmaktadırlar. Amaç; toplumsal birlik ve beraberliğin devam ettirilmesi, atalardan devralınan gelenekler ve uygulamaların kaybolmaması, toplumsal ve dini hayatın önemli unsurlarından olan bu ritüellerin yok olmamasıdır.

- AKIN, B. (2020). *Kızıلبaş Oğuzlar ve Şah İsmail'in Anayurdu Diyarbakır*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- AKIN, B. (2014). "Alevi Ocakları İle İlgili Tespit Edilen En Eski Tarihi Belge: Ağıucen Ocağı Şeceresi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 2017/70. 15-38.
- AKIN, B. ve Ekici, M. (2012). "Diyarbakır Yöresi Alevi Ocakları Üzerine Bir Değerlendirme". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 2012/63. 231-426.
- AKIN, B. ve Yılmaz, O. (2017). "Şeyh Ahmed Dede Ocağı'nın Yeniden Zuhuru: Teslim Abdal Ocağı (Yazılı Kaynaklar)". *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*. 2017/16. 71-138.
- BALKANAL, Z. (2018). Balıkesir Edremit İlçesi Tahtakuşlar Köyü Alibey Kudar Özel Etnografya Galerisi. *Uluslararası Türk Kültürü ve Medeniyeti Kongresi*. Balıkesir/ Türkiye. 659-676.
- BORATAV, P. N. (2016). *100 Soruda Türk Folkloru*. Ankara: BilgeSu Yayınları.
- BOZKURT, F. (Haz.). (2005). *Buyruk İmam Cafer-i Sadık Buyruğu*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- ÇIBLAK Coşkun, N. (2013). "Tahtacılar ve Tahtacı Ocaklarına Bağlı Oymakların Yerleşim Alanları". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 2013/68. 33-54.
- ÇIBLAK Coşkun, N. (2019). "Tahtacı Yol ve Erkânında Dört Kapılı Ahiret Kardeşliği". *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*. 2019/19. 49-80.
- ÇIBLAK, N. (2005). *Mersin Tahtacıları*. Ankara: Ürün Yayınları.
- ÇİL, G. (2016). *Kazdağı Tahtacı Türkmenleri'nde Evlilik ve Musabiplik Kurumu*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. SBE. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- DUYMAZ, A. ve Şahin, H.İ. (2008). "Kaz Dağlarında Dağ, Ağaç ve Ocak Kültü Üzerine İnanış ve Uygulamalar". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C.11. 2008/19. 116-126.
- ERÖZ, M. (2014). *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ERSAL, M. (2009). "Alevi Cem Zâkirligi: Battal Dalkılıç Örneği". *Alevilik ve Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*. 2009. 188-205.
- ERSAL, M. (2011). "Alevi İnanç Sistemindeki Ritüelik Özel Terimler: Musahiplik". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 2011/6 (1). 1087-1110.
- ERSAL, M. (2016a). "Ağaçların Yoldaşları Tahtacı Alevileri". *Direnene ve Kaybolmaya Yüz Tutmuş Kültürler (Antakya, Mardin ve İzmir'de Kültür İncelemeleri)*. Ed. Engin Önen. İzmir. Ege Üniversitesi Yayınları. No:21. 97-102.
- ERSAL, M. (2016b). *Alevilik Kavramlar ve Ocak Sistemi-Çubuk Havzası Örneği*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları Araştırma Dizisi Yayınları: 25.

- ERSAL, M. (2016c). *Tahtacı Alevilerinde Hıdırellez, Direnen ve Kaybolmaya Yüz Tutmuş Kültürler (Antakya, Mardin ve İzmir'de Kültür İncelemeleri)*. Ed. Engin Önen. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları. No:21. 135-140.
- ERSAL, M. (2019). *Alevi Cem Zâkirliği*. Ankara: Barış Kitap.
- ERSAL, M. ve Ersöz, S. (2013). "Alevi Gülbenglerinin Temel Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 2013/65. 53-80.
- ERSAL, M. Ve Görgülü, E. D. (2017). "Yemekten Ritüel Yaratmak: Alevi İnanç Sisteminde Yemek Kültü". *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*. 2017/16. 139-199.
- ERSAL, M. ve Kayhan Kılıç, S. (Ed.) (2018). *Alevi Bektaşi Semahları I*. Ankara: Barış Kitap.
- GÖKALP, Z. (1976) *Türk Töresi*. Haz. Hikmet Dizdaroğlu. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ziya Gökalp Yayınları: 6.
- ÖRNEK, S. V. (2016). *Türk Halkbilimi*. Ankara: BilgeSu Yayınları.
- SELÇUK, A. (2008). *Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar*. İstanbul: IQ Yayıncılık.
- SÜMER, F. (1962). "Ağaç-Eriler". *Belleten*. Cilt: XXVI. 1962/103. 521-528.
- ŞAHİN, H. İ. (2014). "Kazdağlarında Ayin ve Şiir: Tahtacı Türkmenlerinin Sazandarlık/Zâkirlik Geleneği Üzerine". *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*. 2014/10. 141-165.
- ŞAPOLYO, E. B. (1964). *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*. Ankara: Türkiye Yayınevi.
- YAMAN, A. (2011). "Alevilikte Ocak Kavramı: Anlam ve Tarihsel Arka Plan". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 2011/60. 43-64.
- YAMAN, A. (2013). *Alevilik ve Kızılbaşlığın Gizli Tarihi*. İstanbul: Kalipso Yayınları.
- YETİŞEN, R. (1986). *Tahtacı Aşiretleri (Âdet, Gelenek ve Görenekleri)*. İzmir: Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık.
- YÖRÜKÂN, Y. Z. (2015). *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*. Haz. Turhan Yörükân. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

KAYNAK KİŞİ DİZİNİ

- Hasan Taşçinten (1968), Balıkesir/Edremit/Doyran, Üniversite, Altınoluk Necmi Şahin İlkokulu Sınıf Öğretmeni
- Gülsüm Taşçinten (1948), Balıkesir/Edremit/Doyran, İlkokul, Anabacı
- Ali Rıza Sakallı (1959), Balıkesir/Edremit Doyran, Lise, Çiftçi, Şemsi
- Ali Tunçay (1957), Balıkesir/Edremit/Doyran, Lise, Emekli Orman Memuru, Sazandar
- Halil Uzunoğlu (1901), Balıkesir/Edremit/Doyran, okuma-yazma yok, Sazandar
- Musa Alaca (1931), Balıkesir/Edremit/Doyran, İlkokul, Sazandar
- Hasan Düzgün (1951), Balıkesir/Edremit/Doyran, İlkokul, Sazandar
- Mustafa Sakallı (1947), Balıkesir/Edremit/Doyran, İlkokul, Çiftçi, Sazandar
- Sinan Kahyaoğlu (1958), Balıkesir/Edremit/Tahtakuşlar, Üniversite, Emekli öğretmen, Sazandar.

